

FORSKER FORUM

NR. 140 DECEMBER 2000

Mistillid

Danske forskere savner en større forståelse for forskningens særpræg fra politikere og embedsmænd, fortæller interviews af 250 forskere

Danske forskere har mistillid til den førte forskningspolitik. Tre ud af fem forskere mener således, at Forskningsministeriets initiativer for tiden ikke svarer til forskningens væsen, dvs. at initiativerne ikke viser forståelse for det at forske. Kun hver syvende mener, at ministeriet er i overensstemmelse med forskningens væsen.

Det viser en interview-undersøgelse blandt 250 danske forskere på 12 institutter, som er fordelt på to universiteter og tre læreanstalter. Undersøgelsen er gennemført af forskningsleder **Bo Jacobsen** fra KU-Sociologi - dækker såvel naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora.

Gået nærmere på klingen forklarer nogle af forskerne i interviews, at politikken og forskningen har forskellige tidshorisonter. Forskningen er langsigtet og politikken kortsigtet: "Politik handler om magt, og politik har en kort tidshorizont på maksimalt fire år", lyder forklaringen fra en forsker. Forskningsministeriets konkrete initiativer stemmer ikke overens med den tid, som forskning tager.

Forskernes mistillid synes også begrundet på en erfaring af, at forskningspolitikken - Forskningsministeriet - ikke kan levere stabilitet. Nogle af de interview'ede beklager manglen på stabile rammer, og dermed følgende mangel på kontinuitet i arbejdet. Det tager lang tid at udvikle gode forskningsmiljøer. Hvis bevillinger pludselig ophører - eller er afhængige af ad-hoc -bevillinger - så kan miljøer hurtigt bryde sammen og en opbygget viden gå tabt.

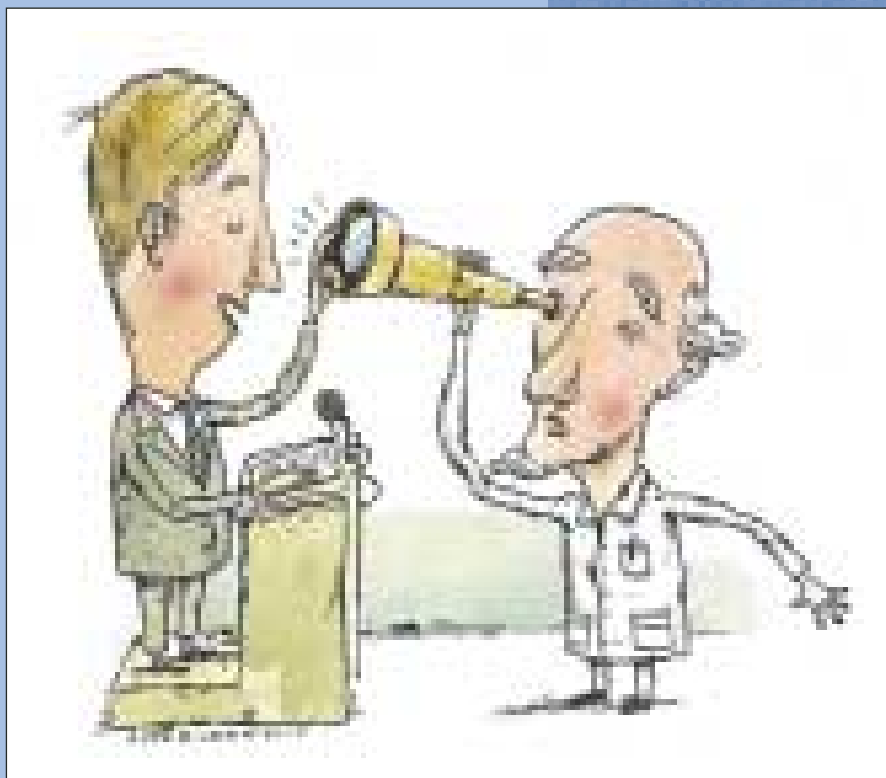
Negative over for udviklingskontrakter.

Som et kontant udtryk for mistilliden oplyser halvdelen af de interview'ede forskere, at de har en negativ holdning til de nye udviklingskontrakter. En fjerdedel er neutrale, mens den sidste fjerdedel er positive over for kontrakterne

Forskernes skepsis begrundes i interview'ene med, at kontrakterne opererer i kvantitative termer og at det er vanskeligt at kvantificere forskning. De frygter et bureaukratisk system, som ikke stemmer overens med forskningens væsen.

Forståelseskluft

"Undersøgelsen påpeger, at der er mistillid og en afstand mellem forskere og forskningspolitikere, som er meget stor. Forskerne er fortvivlede over korte tidshorisonter, kortfristethed og mangel på kontinui-

tet. De oplever ikke, at politikere og administratører har forståelse for de særlige krav", siger forskningsleder Bo Jacobsen. "Jeg tror, at mistilliden stammer fra, at forskerne og ministeriefolkene lever i hver deres verden, som er bestemt af hver deres logik. Forskning har en særlig logik, der adskiller sig fra alt andet i samfundet. Det specielle er, at forskning foregår i et stort frihedsrum, hvis den skal lykkes og udvikles. Den stiller særlige krav til tidstilrettelæggelsen, store flader af sammenhængende tid osv. Andre jobs kan måske struktureres i små tidsportioner. Og hvis man ikke har været i berøring med nogle, der har noget med forskning at gøre, så virker det fremmedartet og uforståeligt".

Undersøgelsen tegner et billede af en forståelseskluft:

"I dag er der alt for stor afstand i forståelserne. Det er muligt, at forskerne også skal have større forståelse for de politiske krav og skal være bedre til at fortælle, hvad de laver. Det er muligt, at forskerne også skal have større forståelse for de politiske krav og skal være bedre til at fortælle, hvad de laver. Men set fra forskernes side, så eftersøger de en større forståelse for forskningens særpræg fra politikere og embedsmænd. Det skal ikke forstås som et spørgsmål om flere penge, men om bestemte arbejdsbetingelser og -forhold, fx at der er tid til rådighed - og at det er begrænset, hvor meget kvantificering og tælleri, der kan laves på den sektor ..."

jØ

Se mere s. 4

Firmatisering

6

- lød beskrivelse af universiteternes vilkår på fagforeningernes fælles konference - som imidlertid helt blev domineret af finanslovs-diskussion

Finansloven: Flerårsaftaler?

8-10

Margrethe Vestager fik en flerårsaftale, mens nogle spørger, om Birte Weiss gambler

Favorisering af København

12

Syddansk Universitets rektor er meget utilfreds med, at hovedstaden fik bioteknologisk forskningscenter

Hvis jeg var forskningsminister

14

Hanne Severinsen (V) i den varme stol

TEMA: Forskningsledelse

16-19

Ledelse og management kan udvikle den samlede indsats, men der er forhindringer

Særbehandling af tek/nat

20

- siger direktøren for Handelshøjskolen i København: Humaniora og samfundsvidenskab står nederst i hierakiet. Og uden store ulykker får man ingen opmærksomhed fra politikere og ministre

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
(ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Jens Heide, IDA

Seniorforsker Carl-Henrik Brogren,
DM III
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF

Journalist Jørgen Øllgaard
(Joe@magister.dk)
Journalist Mogens Tanggaard
(mt@magister.dk)

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C

Telefon: 38 15 66 33
Fax: 38 15 66 32

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 19. januar 2001

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C
Tlf. 38 15 66 00

Magistrenens Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V
tlf. 3318 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk: Nørhaven

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af Carl-Henrik Brogren,
fmd. for DM's ansatte ved
forskningsinstitutioner

Fagligt baseret ledelse

For et år siden under en kongresmiddag på Børsen causerede en æret festtaler med tankerne henvendt på Krøyer's billede af det gode borgerskab i København, der efter rang og formåen måtte betale til kunstneren for at komme med. Således kom de bedst beslåede forrest og de mindst bemidlede bagest. De, der kom med på billedet var grossister og købmænd, der skabte penge og købte viden.

Taget som et billede på nutiden, så ville eventuelle forskerne kunne finde sig selv i bageste række. Forskerne har et andet mål med deres virke, nemlig at skabe viden - og det stiller de sig såmænd tilfredse med, blot de får betingelserne til det. Det handler ikke bare om penge, men også om forskningsledelse.

Forskningsledelse handler næppe ikke om ledelse i ordets traditionelle forstand, hvis man fortsat ønsker at respektere forskning som et kreativt fag, og i bedste fald også et kunstnerisk skabende fag.

Ledelse af kunst har vist aldrig været muligt. En Rembrandt, Monet eller Picasso havde ikke brug for ledelse, men alligevel skabte de noget, endog noget varigt, ligesom forskerne gør. Kunsten at lede (forskning) er en ligeså individualiseret sag, og handler langt mere om motivation og inspiration, end om ensretning og styring. En mærkværdig opfattelse af at forskningsledelse handler om at styre budgetter, rejse penge og lave store netværk er blevet en gængs opfattelse hos politikere og administratorer.

Inden for de sidste 10 år af det 20. århundrede mente nogle tydeligvis, at forskning skulle ledes på samme måde som en virksomhed for mobiltelefoner. Vi ser i disse år flere og flere forskende arbejdspladser, vælge ledelser som ikke er baseret på faglig viden. En følge er en stigende bureaukratisering, som vist ingen kan føre noget som helst bevis for har været en forbedring for forskningens vilkår og udbytte.

Tilsvarende er det også blevet en udbredt opfattelse, at forskning er en forretning, hvor man hele tiden kan måle udbytte og investering, og at der ikke sker noget ved at tage det personlige initiativ

fra forskerne ved at forhåndsfastlægge program-pakker, rammebevillinger osv.

I troen på, at man retfærdigt kan kvantificere ny erkendelse og forskning, udvikles snedige analyse- og vægtningsmetoder, som f.eks. de såkaldte benchmark-analyser, virksomhedsregnskaber m.m. Artikler valideres på basis af impactfactors, refererede antal gange, eller endnu oftere i vægt eller sideantal.

Det 21. århundrede bliver måske det årtusinde, hvor vi vil se voldsomme opbrud mellem faggrænser. Men skrækscenariet er, at ledelses-spørgsmålet løses ved, at universiteter (som DTU) bliver ledet som fabrikker, hospitaler (som HS) ledet som politiske kontorer, museerne som administrationer og - som allerede set - computernetværk ledet af ex-filosoffer og ex-historikere. Derfor er det af afgørende vigtighed, at spørgsmålet bliver stillet, hvilken type ledelse, der bedst passer til den faktiske opgave og det menneskelige materiale, der har valgt et bestemt fag og en særlig metier.

Der er på det seneste fokus på forskningsledelse, bl.a. gennem Analyseinstitut for Forsknings seneste rapport "Forskningsledelse i forandring" (se side 15-17), men også flere tilsvarende undersøgelser i udlandet peger alle i samme retning: Forskningsinstitutioner ledes bedst af fagligt erfarne og kompetente personer, der kender forskningens væsen og natur.

Management-baseret ledelse af forskning duer ikke. Fagligt baseret ledelse viser sig at give de bedste resultater, og de mest tilfredse medarbejdere - og sikkert også de mest tilfredse ledere! Mon ikke det er et indirekte bevis for et gammel kendt faktum - nemlig at forskningsledelse handler om motivation og inspiration, thi intet kreativt arbejde kan dikteres eller styres som en fabrik.

Skal forskningen være forum for en åben søgen, må der igen skabes respekt om begrebet fagligt baseret ledelse. Lovgivere og administratorer må forstå at de fine egenskaber, som bogholdere og regnskabsførere besidder, ofte ikke falder sammen med kreative evner og evnen til at udvikle fantasien i samfundets tjeneste.

Lovforslag om DTU's særstatus

Birte Weiss har ikke lyttet til de kritiske indvendinger fra IDA og DM. Så nu kører sæertoget, og der er således lagt op til et radikalt brud med universitetsloven som enhedslov

“Lovforslaget er udtryk for en klar afdemokratisering, når der bliver et eksternt flertal i bestyrelsen og en rektor, der ikke er kollegialt valgt. Selveje indebærer ikke i sig selv en afdemokratisering, men som regeringen har skruet modellen sammen, er der et eksternt flertal i bestyrelsen, og rektor skal ikke vælges kollegialt. Det er et radikalt brud med universitetslovens idé om demokrati, for her er det kernen, at ledelsen skal stå til ansvar for et internt kollegialt demokrati, og det pulveriseres her”, konstaterer **Søren Kolstrup** fra Enhedslisten, som sammen med SF ser ud til at være de eneste partier i Folketinget, som argumenterer imod loven. “Gennemføres loven, kan det få radikale konsekvenser for universiteterne. Nu har man nemlig fået en særlov som en model til efterfølgelse, og når DTU har fået sin, hvorfor skal Aalborg så ikke have? Og det er da et interessant signal, som regeringen giver: at selveje skal betales med afdemokratisering ...”

Erhvervsrettet?

For kendere er der ikke overraskelser i det lovforslag, som blev lagt frem for Folketinget i slutningen af november. I sit høringssvar tilslutter **Ingeniørforeningen I Danmark (IDA)** sig ideen om at omlægge styrelsesformen for DTU til at være en selvejende institution med egen bestyrelse; det vil kunne danne grundlag for en revitalisering af DTU med øget studentersøgning og sikring af gode og tætte kontakter til det omgivende samfund og dets erhvervsliv.

Men når der i udkastet til lovforslagets almindelige bemærkninger står, at “DTU er et erhvervsrettet universitet”, protesterer IDA, idet formuleringen opfattes som en indskrænkning af universitetets formål som et “teknisk universitet med forpligtelser over for hele samfundet”. Formuleringen “etablerer samtidig en helt ny kategori af universiteter, uden at dette begrundes nærmere”.

I det endelige lovforslag er formuleringen da også blevet rettet. Nu hedder det, at “DTU er et *erhvervsrettet universitet*” og ikke et *“erhvervsuniversitet*”.

IDA's anden hovedanke mod udkastet til lovforslaget er, at en stor del af DTU's dispensationsansøgning fra den 9. oktober er indsat i lovbemærkningerne. “IDA finder det bemærkelsesværdigt, at ministeriet således vælger at indsætte en eksternt formuleret tekst i lovbemærkning-

erne frem for selv at formulere begrundelserne for lovforslaget”. Hensigten med dette kan kun være, ifølge IDA, at “den afgørende begrundelse for en ledelsesreform er at sikre en hurtig beslutningsproces”... “men hensynet til hurtige beslutninger bør ikke komme i første række i et akademisk beslutningssystem. Her bør der lægges vægt på kvalitet i beslutningerne”.

Ingen rektorale udpegninger

IDA og Forskningsministeriet er derimod helt enige om, at “rektorale udpegninger må undgås”. Ansættelser bør ske ved åbne opslag.

DTU's Konsistoriums ansøgning om dispensation fra universitetsloven var det ellers foreslået, at rektor skulle udpege både dekaner og institutledere efter drøftelse med forskellige relevante personer, der kunne siges at have en vis *vetoadgang* over for stillingsbesættelserne. Men denne vetoadgang vil efter ministeriets opfattelse være en “hindring for at få kvalificerede eksterne ansøgere til at søge”. Ministeriet foreslår derfor et regulært ansættelsesudvalg med repræsentanter fra de relevante medarbejdergrupper.

Inhabilt konsistorium

Hvad angår forslaget til et nyt konsistoriums sammensætning og funktion, finder IDA, “at der er et misforhold mellem konsistoriums rolle og den foreslåede sammensætning med en omfattende ledelsesrepræsentation. I kraft af at der indsættes en eksternt bestyrelse, der varetager det overordnede ledelsesmæssige ansvar, bliver konsistoriums opgaver langt mere domineret af de akademiske forretninger, end hvad der forudsættes i universitetsloven”.

IDA påpeger, at konsistorium bør være et “uafhængigt organ”, der rådgiver bestyrelsen i akademiske sager. Og er det rigtigt, at bestyrelsesansatte medlemmer i konsistorium skal rådgive den selvsamme bestyrelse? spørger IDA indirekte. Med andre ord: Habiliteten kan være på spil.

I forslaget fra det nuværende konsistorium foreslås det, at det nye konsistorium kommer til at bestå af en formand (rektor som født formand) og 12 medlemmer, nemlig fem ledelsesrepræsentanter, to VIP'ere, to TAP'ere og tre studerende. IDA's foreslår et langt større antal VIP'ere på bekostning af den “massive ledelsesrepræsentation”. Det vil også sikre, at

konsistorium bliver et organ for faglige diskussioner samt sidst, men ikke mindst, “give substans i forskningsministerens løfte om, at medarbejderindflydelsen på egne forhold skal bestå i det nye DTU”.

Akademikernes Centralorganisation gør i sit høringssvar opmærksom på to ting: Dels “undrer” AC sig over, at DTU i lovforslaget omtales som et “erhvervsuniversitet”, og dels peger AC på, at VIP- og studenterrepræsentationen i konsistorium bør styrkes i forhold til forslaget - også for at sikre og bevare medarbejderindflydelsen.

Flere studerende?

Dansk Magisterforening må konstatere, “at to ud af de tre nævnte begrundelser for særstyreordningen alene bygger på formodninger om en udvikling”, eller sagt på en anden måde: Kun én ting er helt sikker efter overgangen til selveje, nemlig at der bliver penge til at modernisere bygningerne. *MEN* vil det pr. automatik tiltrække flere studerende og gøre DTU mere erhvervsorienteret? spørges der indirekte i DM's høringssvar.

Men når det nu ikke kan være anderledes, så bør der i det mindste “defineres nogle klare mål og succeskriterier, som særstyret kan evalueres på efter en på forhånd defineret periode”, fortsætter høringsskrivelsen.

Ledere ansættes efter opslag?

Ligesom IDA og AC appellerer også DM til en sammensætning af konsistorium, der sikrer medarbejderne indflydelse på deres egen arbejdsplads. Altså flere medarbejdere og studerende i konsistorium.

DM går skarpt imod, at ledere på alle niveauer i et kommende selvejende DTU skal ansættes via åbne opslag. Også denne ændring i forhold til universitetsloven går i retning af at fjerne den “sidste rest af demokratisk indflydelse”. I stedet henviser DM til modellen på den nyligt vedtagne lov om Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU) vedrørende ansættelse af institutledere: at disse vælges blandt professorer og heltidsansatte lektorer, og at valget godkendes af rektor.

Publicerings-strategier

Krav om flere publiceringer påvirker danske forskere, og især samfundsforskere har ændret adfærd - men den nye adfærd kan være mere strategisk end hensigtsmæssig, advarer forskningsleder Bo Jacobsen efter interview med 250 forskere

Halvdelen af de danske forskere er påvirket af et stigende publiceringspres, mens den anden halvdel angiver at være upåvirket. Der er imidlertid stor forskel mellem hovedområderne, og især samfundsvidenskab er ramt: Mere end hver anden samfundsforsker angiver at være påvirket. I praksis angiver mere end hver tredje samfundsforsker således at have publiceret mere, end de ville have gjort uden et eksternt publikationspres. Og samfundsvidenskabs publicering på engelsk er presset af krav om international formidling, idet hver anden samfundsforsker publicerer mere på engelsk, end de ellers ville have gjort.

Det fortæller forskningsleder Bo Jacobsens seneste undersøgelse, **“Danske forskningsmiljøer - en undersøgelse af universitetsforskningens aktuelle situation”**, som blandt andet fortæller noget om forskernes håndtering af deres forskningsviden. Det er en interview-undersøgelse blandt 250 danske forskere med opfølgende, dybtgående interviews af 25.

Mindre dansk publicering

Den stigende publicering på engelsk har en anden effekt. Hver fjerde indrømmer således, at deres danske publicering er blevet mindre i den samme proces.

En tidligere undersøgelse fra økonomisk institut i Århus peger på samme mønster. Bo Jacobsen siger: “Det er der noget negativt ved, for man risikerer at svigte sin nationale formidlingsopgave. Og for nogle fag er det faktisk en væsentlig del af deres eksistensberettigelse. Samfundsforskningen har vel også til formål, at danskernes forståelse for samfundsprocesserne øges”.

Der er også noget, der tyder på, at det ydre pres får samfundsforskerne til at lave “legitimationsforskning”. Hver fjerde indrømmer nemlig, at de publicerer mere om det samme indhold - uden at der er tale om egentlig ny erkendelse:

“Det overrasker mig, at tallet er så højt. Jeg havde godt nok en antagelse om, at der er nogle, som gør noget andet end de egentlig er rettet imod”, siger han.

Humanister upåvirkede

På humaniora angiver kun 37 pct. at være påvirket af publikationspres. Og tilsvarende er der lidt færre humanister end samfundsforskere, som siger, at de publicerer mere, end de ville have gjort uden eksternt pres. Og mens hver anden samfundsforsker siger, at de publicerer mere på engelsk, end de ellers ville have gjort, så er det kun hver femte humanist, der gør det.

Det viser sig også, at publiceringspreset for humanisterne ikke resulterer i, at de publicerer mindre på dansk og mere på udenlandsk, end de ellers ville have gjort. Humanisterne publicerer tilsyneladende lige så meget på dansk, som de altid har gjort - hverken mere eller mindre. Det kan virke som et overraskende resultat, alt imens de eksterne (politiske) krav lyder på “internationalisering”, for eksempel på publicering på engelsk. Den diskussion anfægter tilsyneladende ikke humanisterne; de fastholder deres publicering på dansk:

“Det er lidt overraskende, fordi protesterne over krav om publicering på fremmedsprog har været højlydte fra humaniora. De har været stillet over for kvantificerbare og angloficerende krav om publiceringer i internationale tidsskrifter - samtidig med at de har en tradition for at publicere på dansk. Men de har modstået presset; undersøgelsen viser, at humanister fastholder, at deres forskning og formidling på dansk hænger nøje sammen. Der har måske været et pres fra systemet, der har udløst et modpres ...”, forklarer Bo Jacobsen. “Selvfølgelig består den fare for humanisterne, at de bliver straffet af systemet for ikke at “internationalisere”. Det vil ske, hvis det ikke lykkes for dem at klargøre, at de humanistiske fag har et særpræg”.

Han påpeger samtidig, at den samme problematik i øvrigt også gælder samfundsforskningen. Her har man haft lettere ved at leve op til krav om international publicering, fordi der findes flere engelsksprogede tidsskrifter, hvor der foregår diskussioner af dansk relevans: “Men danske sociologer, økonomer og antropologer har jo fortsat en forpligtelse til at skrive bøger på dansk om det danske samfund for danskere, og den tenderer man til at glemme i al fokuseringen på “internationalisering””.

Gentagelsespublikationer

Næsten hver femte forsker indrømmer, at man skyder flere artikler af, men at nogle af disse ikke rummer egentlig ny erkendelse:

“Når man presser kvantiteten, får man også flere gentagelser. Jargonen blandt forskere er, at man “fyrrer en makro af”. Andre strategier er, at man publicerer ting, som man ellers ikke ville have produceret, altså at man sætter sine egne kvalitetskrav ned”, forklarer en forsker i et nær-interview.

Der udvikler sig forskellige strategier, fx at lave gentagelsespublikationer eller at trykke ting af, som éns kvalitetsfilter

ellers ville have holdt tilbage. Publiceringspresset kan have forskellige strukturelle effekter, idet det kvantitative krav opfordrer til at meritere sig ved at få trykt så mange publikationer som muligt. Det er bedre med tre små end én stor!

Advarsel: Ikke bevidstløst tælleri

Det ydre pres for at vise trykte resultater får også nogle forskere til at vælge de sikre forskningstemaer. Presset gør, at man ikke går i gang med forskning, hvor der ikke er rimelig sikkerhed for, at det vil føre til resultater, som kan publiceres. Forskerne vil uvilkårligt søge den “triviale normalvidenskab”, som ikke risikerer at blive afvist, når publikationen skal igennem en peer-bedømmelse ved optagelse i et tidsskrift.

“Politikerne bør overveje, om ikke resultatstyring af forskningen med kvantitative mål mere generelt vil føre til udvikling af særlige publiceringsstrategier, som ikke er styret af forskningens egne værdier: nemlig at man producerer egentlig ny erkendelse. Hvis man skriver det samme til tre forskellige publikationer, hvis der er myndigheder, som kræver publiceringstillinger, og personen / instituttet belønnes for mængden af publikationer, så skævvrides forskningsproduktionen. Målet for den enkelte forsker bliver ikke at komme med noget virkelig interessant; man tænker mere på at banke sit publikationstal i vejret. Det er der fare for i nogle udviklingskontrakter, fx lægger DTU op til en sådan kvantificering, mens Odense går mere forsøgsvis frem. Jeg siger ikke, at Forskningsministeriet vil kvantificere, men systemet indeholder en risiko for over-kvantificering og tælleri. Det er meget afgørende, hvordan kontrakterne implementeres. Ellers risikerer man, at udviklingskontrakterne kommer til at virke mod deres intention og resulterer i en forringelse af forskningen”, siger Bo Jacobsen.

JØ

Bo Jacobsen, Mikkel Bo Madsen, Claude Vincent: “Danske forskningsmiljøer - en undersøgelse af universitetsforskningens aktuelle situation” (Hans Reitzel, udkommer i januar).

Bo Jacobsen: “Hvad er god forskning? Psykologiske og sociologiske perspektiver” (Hans Reitzel, udkommer i januar)

Udviklingskontrakter

- mødes med en negativ holdning hos forskere - men mange indrømmer samtidig, at de ikke kender til deres egen institutions kontrakt

Det som vedrører toppen af forskningssystemet siver ikke nedad. Rektorerne har lavet udviklingskontrakter for deres universiteter, men kun hver fjerde af de ansatte vip'ere har et stort kendskab til indholdet.

Halvdelen af alle danske forskere har en negativ indstilling til de udviklingskontrakter, som i forsommeren blev indgået mellem deres institutioner og Forskningsministeriet.

Sådan ser situationen i hvert fald ud, hvis man overfører forløbet af de 250 interviews med danske forskere, som **forskningsleder Bo Jacobsen** m.fl. har gennemført. Her udtrykte halvdelen af de interviewede nemlig en negativ holdning til institutionernes udviklingskontrakter, en fjerdedel er neutrale, mens den sidste fjerdedel er positive over for kontrakterne. (Der er dog nogen forskel mellem institutionerne, idet forskerne på de to universiteter er mest mistroiske, mens dette er mindre udpræget på de tre lærestalter).

Forskernes skepsis begrundes i interviewene med, at kontrakterne opererer i kvantitative termer, og at det er vanskeligt at kvantificere forskning. De frygter et bureaukratisk system, som ikke stemmer overens med forskningens væsen: "Hvordan sætter man tal på? Man kan sætte grove kvalitative begreber på, men at sætte et tal på, at vi laver ti pct. mere forskning; hvad vil det sige? Ham, der laver en stor afhandling hvert tredje år, som bliver kendt og refereret over den ganske verden, laver han mere eller mindre forskning end den, som publicerer et papir

hver 14. dag, og som stort set aldrig bliver refereret af andre end ham selv?", spørger en forsker.

Halvdelen kender ikke indholdet

Forskernes skepsis over for udviklingskontrakterne er dog noget modsætningsfyldt. Mens halvdelen af forskerne udtrykker negative forventninger til kontrakterne, viser svar på et andet spørgsmål, at det faktisk kun er hver fjerde af de samme forskere, som har stort kendskab til kontrakterne. Halvdelen indrømmer, at de kun har hørt lidt eller intet om de nye kontrakter. Er det ikke useriøst?

"Det kan måske virke modsætningsfyldt, men det er menneskeligt. Vi har jo alle forhåndsholdninger og laver en analogitænkning: Hvad er mine tidligere oplevelser med noget lignende? I den forstand kan skepsisen over for udviklingskontrakterne forklares som en værgen for sig, fordi de er kommet for hurtigt, oven i noget andet og ovenfra. Det gør én negativ og gør, at man ikke sætter sig ind i kontrakterne; det kan være en simpel måde at beskytte sin arbejdsfred på", forklarer Bo Jacobsen, der tilføjer:

"Det, som faktisk er interessant ved undersøgelsen er derfor nærmere, at den viser, at det, som vedrører toppen af forskningssystemet, det siver ikke nedad ..." **jo**

Firmatisering

Såvel forskningsministeren som AC's formand var tilfredse med finansloven, men universitetsledere advarede mod bureaukratisering på DM's, DJØF's og IDA's fælles tillidsmands-konference

Konference 6. november

365 millioner kroner særligt til forskning og universitetsuddannelser i 2001, heraf 110 til undervisning og 255 til forskning. Forskningsminister Weiss kalder årets finanslov for en flerårsaftale, idet der også er sat tal på nogle af de kommende års

nogen grad overhalet af finanslovsaftalen, som netop var færdiggjort dagen i forvejen. Aftalen blev skitse-mæssigt gennemgået, men de menige deltagere fik ikke tid til at sætte sig kritisk ind i detaljerne.

en kort dialog - hurtigt kan blive enige om hensigtsmæssige måder at administrere på, fx at uddannelsespengene kan uddeles ud fra objektive kriterier, og at vi ikke skal ind i umådeligt lange procedurer og afrapporteringer. Jeg må opfordre til så lidt bureaukrati som muligt".

I panelet: Rektorkollegiets formand Henrik Toft Jensen, AU-dekan Niels Chr. Sidenius, ordstyrer Niels Lykke Jensen, KUA-studieleder Per Fibæk Laursen, KU-direktør Else Sommer samt DJØF's ufo-formand, Mogens Ove Madsen

finanslovspenge til området. De nøjagtige tal for 2002-2004 står imidlertid ikke helt fast, men der er lagt en ramme med åbning for videre forbedringer.

"Det er i mine øjne en ret fortrinlig aftale. Det er ikke input til paradisiske tilstande, men det er et skridt på vej mod en genopretning af forskningsområdet. Det er smør på rugbrøddet...", sagde en synligt tilfreds Birte Weiss. Finansloven var forhandlet på plads i de sidste hektiske dage af oktober. Mens der i dagene forud - hvor FORSKERforum var i trykken - var træghed i processen og udsigt til en dårlig aftale, blev der på målstregen reddet flere penge hjem til området.

Også Undervisningsministeriets departementschef Henrik Nepper-Christensen var tilfreds med aftalen, men han understregede, at politikerne stiller krav til aftalen: "Aftalen afsætter flere penge til undervisningsområdet. Det er kædet sammen med kvalitative krav. Politikerne har formuleret ganske præcise forestillinger om kravene, og det betyder bl.a., at der skal være en fornyet dialog mellem ministeriet og universiteterne om de enkelte universiteters ambitioner i udviklingskontrakterne".

Weiss og departementschefen var indledere på DM's, DJØF's og IDA's fælles tillidsmands-konference "Universiteter i krydsild", hvor der deltog 140 tillidsfolk fra hele universitets- og forskningsområdet. På programmets første punkt stod "Universiteterne og flerårsaftalen", men dette brede emne blev i

AC-formanden

AC-formand Svend M. Christensen var overstrømmende positiv i konferencens indledende bemærkninger: "Finansloven er så positiv, at jeg er glad for at kunne bortvise sortsyn. Jeg vil driste mig til at betegne denne finanslovsaftale som det nødvendige og længe ønskede vendepunkt for den danske universitetsverden", sagde han.

"Der er i særlig grad grund til at kvittere for et flot stykke finanslovsarbejde fra forligspartiernes side. Det niveauløft, der kom ind i allersidste fase, giver bund i min positive vurdering. Også selv om hele genopretningsprojektet selvsagt ikke kan gennemføres på et år".

Formanden afsluttede med at spørge, om der var behov for at se på universiteternes egen fornyelsesevne - fx i lyset af selvejemodellen på DTU - og drøfte, hvordan universiteternes egne forhold kan spille ind på den politiske sponsorvilje.

Firmatisering?

I den efterfølgende paneldebat kvitterede også rektorkollegiets formand, Henrik Toft Jensen, for aftalen, men han var allerede inde i næste fase, nemlig den kommende uddeling / fordeling af pengene: "Det var et bedre resultat, end forhandlingerne lagde op til, men træerne gror ikke ind i himlen. Ressourcerne er stadig ikke på niveau med kravene til genopretning, og hvad angår genforhandling af udviklingskontrakterne, håber jeg, at vi - efter

KU-direktør Else Sommer problematiserede rodede og uklare dokumentationskrav og en "firmatiserings-tankegang", som ikke er hensigtsmæssig ved driften af et universitet. AU-dekan Niels Chr. Sidenius advarede: "Universiteter har været udsat for en stigende administrationsgørelse - DJØF'isering - hvor dekaner og rektor og i stigende omfang institutledere stilles over for nye administrative krav om dokumentation. Finansloven er fin nok set som nye penge til genopretning, men pessimistisk set risikerer vi bare at skulle betale pengene til nye administrative krav om dokumentation, evaluering og så videre".

Studieleder og pædagogik-ektor Per Fibæk Laursen fokuserede på problemerne i finanslovens effektiviseringskrav: "Der stilles krav om en hurtigere gennemførelse, men hvordan skal vi styre de studerende? De elsker jo at gå på humaniora og er næsten ikke til at drive ud igen ..."

Formanden for DJØF's UFO udvalg, Mogens Ove Madsen, gjorde i sit indlæg opmærksom på, at der i begyndelsen af året var indgået en ny stillingsstrukturaf-tale: "Det er nødvendigt at drøfte, hvordan universiteterne får mere stabilitet, herunder hvordan den nye stillingsstruktur implementeres i praksis. Aftalen skulle jo sikre flere faste stillinger og sikre attraktive karriereforløb, og spørgsmålet er, om finansloven kan medvirke hertil".

Politisk eufori

Finanslovsaftalen for universiteterne blev rost i høje toner af forligspartierne, men Søren Kolstrup (Enhedslisten) manede dog til realisme. De borgerlige politikere roste også aftalen, men de mente ikke at den var nok

Efter større politiske forlig deler politikerne sig ofte i to lejre: Der er dem ved pressemødet med ansvaret, og der er dem ved håndvasken. Sådan var det ikke denne gang. Efter finanslovsaftalen for 2001 for de videregående uddannelser og forskningen var der trængsel for at komme til at rose forliget, som noget af det bedste, der i årevis er sket for de danske universiteter. Selv de borgerlige politikere, som ikke deltog i forliget, måtte både bøje sig og bide det i sig - de ville

nærmest advarende til de forsamlede universitetsfolk.

Heller ikke **Hanne Severinsen** ville sige nej tak, hvis hun blev spurgt, om hun nu bagefter ville tilslutte sig aftalen. Hun pointerede dog, at det kun er det første år, det er blevet bedre for universiteterne, for der truer et "kæmpe økonomisk gab, når det gælder de kommende år". Hun satte sin lid til salget af de såkaldte UMTS-licenser (Universal Mobile Telecommunications System), der angiveligt skulle

Thorstein Theilgaard fortolkede aftalen som et udtryk for, at politikerne har stor tillid til universiteternes gøren og laden. Det giver sig bl.a. udtrykt i, at pengene til de satsningsområder, man er blevet enige om, udløses pr. automatik og ikke pr. ansøgning. Hvad angår udviklingskontrakterne, er det efter hans opfattelse ikke meningen, at de skal til fornyet "granskning", blot til fornyet "dialog".

Thorstein Theilgaard mente, at kvalitetsniveauet på universiteterne kunne

Fem forskningspolitiske ordførere deltog i panelets krydsild: Enhedslistens Søren Kolstrup, Det Konservative Folkepartis Brian Mikkelsen, Venstres Hanne Severinsen, Socialistisk Folkepartis Thorstein Theilgaard og Socialdemokratiets Lise Hækkerup.

frygteligt gerne have været med i det.

Seancen udspillede sig mandag den 6. november om eftermiddagen. Dagen efter forliget mellem regeringen, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten. De forskningspolitiske ordførere fra Socialdemokratiet (Lise Hækkerup), fra Socialistisk Folkeparti (Thorstein Theilgaard), fra Enhedslisten (Søren Kolstrup), fra Venstre (Hanne Severinsen) og fra Det Konservative Folkeparti (Brian Mikkelsen), var til stede på konferencen *Universiteter i krydsild*.

Journalist Jasper Sten Winkel fra *Huset Mandag Morgen* startede med at slå fast, at Danmarks Forskningsråd havde anbefalet, at der skulle findes 7-800 mio. kr. om året alene til grundforskningen, hvis dansk forskning ikke skulle sakke agterud og rykke ned i anden division. Ville politikerne acceptere dette udsagn?

Uenighed mellem V og K

"Jeg synes, det er en glimrende og udmærket aftale, der er lavet", slog **Brian Mikkelsen** fast til en begyndelse. Han havde hele tiden ment, at man skulle være ambitiøs, når der skulle bevilges midler til den danske universitetsverden, men "I får ikke forbedret de her vilkår betragteligt, heller ikke i fremtiden. Det bliver på det her niveau", sagde han

kunne indbringe staten omkring 20. mia. kr. Nogle af disse penge burde bruges til at forbedre universiteternes forhold i de kommende år. Selv definerede hun sin opgave som forskningspolitisk ordfører for sit parti som at "overbevise mine politiske kolleger om, at hvis vi skal have råd til velfærden, er der først noget i videnssamfundet, vi skal have i orden".

Hendes borgerlige partifælle, Brian Mikkelsen, var i øvrigt meget forsigtig med at love UMTS-penge til universiteterne: "Pengene skal først og fremmest bruges til at betale af på statsgælden."

Business as usual

Søren Kolstrup kunne godt råbe et lille *hurra* for aftalen, for så vidt universiteternes nedtur var blevet bremset. I bedste fald kunne man måske tale om et lille løft, men det afhæng helt af, hvordan efterslæbet skal afvikles over årene. Men ellers var alt *business as usual*, som han udtrykte det: "Både inden for social-, forsknings- og uddannelsespolitikken er det i højere og højere grad slået igennem, at verden bliver bedre ved pisk og styringsmekanismer, som i stigende omfang importeres fra det private erhvervsliv. Man leger med en farlig ild, hvis man siger mere styring og mere styring og mere tid til eksterne evalueringer".

hæves ved at slå Undervisnings- og Forskningsministeri sammen, et synspunkt, Brian Mikkelsen var enig i.

Lise Hækkerup håbede, at universiteterne nu ville holde op med at klynke: "Den her formiddag har givet et kæmpe løft og en kæmpe optimisme i hele forsknings- og universitetsverdenen. Aftalen vil skabe grøde og give tryghed og stabilitet i forskerverdenen."

Hun medgav dog, at aftalen i økonomisk henseende ikke nærmede sig de 7-800 mio. kr., forskningen har brug for for at komme op på et rimeligt niveau. "Det her resultat afspejler, hvor langt vi kunne komme. Det er kun en begyndelse, og vi venter med spænding på salget af de berømte UMTS-licenser."

mt

Vestager vandt 1. omgang

- da hun flerårsaftale med 108 mio. kr. årligt til universiteternes undervisning.

En genforhandling af universiteternes udviklingskontrakter kan dog udhule bevillingen ...

Ikke overraskende udtrykte såvel undervisningsminister Vestager og forskningsminister Weiss stolthed over årets finanslov. Set ud fra det kontante resultat, så har **Margrethe Vestager** imidlertid mest grund til at være tilfreds. Hun fik en flerårsaftale 2001-2004, som betyder, at universiteterne kan holde niveauet, hvis hun da vel at mærke ikke stiller for mange nye ekstra krav til universiteterne som betingelse for at de får del i de 108 mio., som hun fik vredet ud af aftalen.

Det fortæller FORSKERforums analyse af 2001-finansloven (se indeks).

Studenteraktiviteten stiger

Tages studenteraktiviteten (i form af STÅ-aktiviteten, beståede eksamen'er) som udgangspunkt for såvel en udvikling og en belastning af universitetet, så har ministeriet konstateret, at den steg fra 1998-2000. Der var således både flere studenter og flere, som bestod eksamen. Undervisningsministeriet skønner derfor også en tilsvarende stigningstakt i de kommende år. Det betyder, at der kommer flere studenter ind og at flere vil bestå.

Ser man derimod på økonomien bag hver enkelt student, så udhules den langsomt igennem perioden (se *index* punkt 2). Taksameter-indtægten pr. styk falder nemlig, især som følge af finansminister Lykketofts årlige besparelseskra (1 pct.) og dels fordi der indirekte regnes med, at universiteterne kan rationalisere. Det er således på ingen måde lykkedes Vestager at genoprette taksameter-prisen - tværtimod.

Hun lapper derimod på den i 2001. Det sker gennem en særbevilling til "takstgenopretning" på 38,8 mio. (ud af en samlet ministeriel pulje på 80 mio. kr.), som betyder en delvis indhentning næste år.

Men hvad angår universiteternes mulighed for genopretning på en udhulet undervisnings-økonomi, så afhænger det helt af de krav, der vil følge med Vestagers 108 årlige mio. "kvalitetsmidler".

Finanslov som styringsredskab?

I principaftalens indsatsområder ligger der en styringsmulighed fra ministeriets side. De 110 mio. kr. til universitetsundervisningen bliver nemlig først udmøntet efter en præcisering af udviklingskontrakterne:

"Uanset om det er socialpolitik, arbejdsmarkedspolitik osv. så har det i mange år været klart, at regeringen ikke gav flere penge uden produktivitetskrav. Filosofien er blandt andet, at at universiteterne skal blive dygtigere til at købe bil-

Indeks over udviklingen i universiteternes stå-aktivitet, undervisningsbevillinger, basisforskningsbevillinger samt tilskudsfinansieret forskning 1998-2004 (indeks 100: 1998):

	1998	99	00	01	02	03	04
1. STÅ'er	100	103.3	107.0	108.7	111.4	113.6	114.8
2. Styk-pris.	100	98.7	98.0	98.4	95.8.	94.9	94.0
3. Total U-bev.	100	104.4	105.0	109.7	111.1	112.7	113.0
4. Basisforsk.	100	98.7	98.7	102.7	99.0	99.4	98.3
5. Puljeforsk.	100	100.0	105.0	107.8	108.0	110.9	114.2

(Se indeks'ets forudsætninger på side 9)

ligere ind. Og så skal en større aktivitet på universiteterne udløse flere taksametermidler ...", konstaterer undervisningsministeriets departementschef Henrik Nepper Christensen, som forventer en hurtig forhandlingsrunde, hvor hvert universitet får præciseret sine krav.

Og nu venter universiteterne så spændt. I værste fald kan ministeriet stille med helt nye, radikale krav og betingelser. I bedste fald bliver kravene noget, som allerede er indarbejdet i udviklingskontrakterne, men som der bare ikke har været penge til at opfylde tidligere.

Vestagers "indsatsområder"

Indeks'et ovenfor viser, at STÅ-aktivitet og den totale undervisningsbevilling (se *index* punkt 1 og punkt 3) nogenlunde følges ad, hvilket betyder, at Vestager næsten har opretholdt niveauet fra 1998 - vel at mærke under den forudsætning, at de nye kvalitetspenge også kan bruges til at lappe på takst-efterslæbet.

I praksis skal de 108 mio. kroner "kvalitetspenge" fordeles efter "objektive kriterier", som nærmere fastlægges efter forhandling med de enkelte universiteter.

Det åbne spørgsmål bliver, hvordan principaftalens 8 indsatsområder føres ud i praksis. Principaftalen omfatter 8 kvalitative og tværgående indsatsområder: "Det samlede resultat skal være bedre kvalitet, større tilgang til og højere gennemførelse af uddannelserne" hedder det blandt andet. Og principaftalens indsatsområder hedder:

- uddannelsernes identitet og faglig fornyelse
- merit og fleksibilitet
- focus på internationalisering
- god studiekvalitet overalt
- IT i uddannelserne
- Lærerkvalifikationer
- Kvalitetssikring, herunder censur
- Videns- og udviklingsfunktioner.

Lykketoft: Ikke penge til genopretning

Indsatsområderne er generelle kvalitative krav, som kan variere mellem universiteterne og sågar mellem universitetets fakulteter. Der er nemlig forskelle i udgangspunkt og i behov for at løfte opgaver inden for indsatsområderne.

Kvalitetspengene fordeles "ud fra aktivitetsbaserede objektive kriterier mellem institutionerne", hedder det kryptisk i aftalen.

Det konstateres lakonisk af politiske iagttagere, at Vestager aldrig havde fået penge fra finansminister Lykketoft til en simpel post, der hed "genopretning". Lykketoft betragter besparelser som effektiviseringer, som der ikke skal blødes op på. Så Vestager fik ingen penge uden at der samtidig sættes nye (kvalitative) krav. Det forlyder imidlertid også - og det kan måske berolige skeptikere - at Vestager i forhandlingerne satte sig imod Vinstres krav om, at der skulle ske øremærkning af de enkelte indsatsområder, således at der fx forlods skulle afsættes en større andel til IT-formål.

jø

Gambling af Weiss?

Er det højt spil, når forskningsminister Birte Weiss sætter sin lid til en genforhandlingsklausul for 2002-2004?

Note:

ad. 1: **STÅ-produktion:** 1998-99 regnskabstal, 2000-2001 er beregnet på baggrund af de foregående års tilgang og gennemførelse (kilde: FL2001). Inklusive DPV.

ad. 2: **Renset undervisningstaksameterindeks** ekskl. aktivitetsudvikling, dvs. stykpris med indregnet besparelseskraft, indkøbsreduktioner m.m. (herunder 1 pct.-besparelse).

ad. 3: **Taksameterbevilling inkl. forventet aktivitetsudvikling, samt takstgenopretning** (38,8 mio. kr. ud af 80 mio. kr.'s puljen til universiteterne i 2001) samt rammebevilling (meraktiviteter: "kvalitetspenge", jf. Undervisningsministeriets otte punkter)

ad. 4: **Basisbevillinger til forskning** jf. finansloven, dvs. med tilførsel på 150 mio. kr. (2001) og 90 mio. de efterfølgende år (kilde: AC's beregninger samt FL-2001).

ad. 5: **Tilskudsfinansieret forskning på universiteterne**, dvs. bevillinger fra forskningsråd, programmer, puljer m.m. inkl. årligt 30 mio. til tværgående forskergrupper (2001: + 45 mio. kr. erhvervsstrategi-midler), 20 mio. til indlejringspulje, 10 mio. til ph.d.-pulje. Beregningen er baseret på universiteternes skøn/forventninger over bevillinger fra forskningsråd, EU-midler, fonde m.fl. og er som sådan baseret på en vis usikkerhed.

(Økonomiske beregninger alle i 2001-priser).

Penge fra telelicenser?

I finanslovsforhandlingerne har det været nævnt, at forskningen kunne få nogle af de penge, som falder af ved et fremtidigt salg af UMTS-licenser. Det kan imidlertid ende med at blive den kendte historie om at sælge skindet, før bjørnen er skudt.

Ifølge dagbladet *Information* (15. november 2000) risikerer staten nemlig at miste flere milliarder kroner på salget af licenserne, fordi teleselskaberne i Europa ikke længere er villige til at betale enorme summer for dem. Danske teleanalytikere anslår, at den danske stat kun skal regne med at få omkring to mia. kr. fra den planlagte auktion over licenserne, hvilket kun er en tiendedel af de tidligere anslåede 20 mia. kr. Auktionen vil blive tilrettelagt i løbet af det næste års tid.

Men Birte Weiss vil slet ikke ind i den diskussion:

"Diskussionen om telelicenser er alt for overfladisk fremstillet: Det skildres som om forskningen skal finansieres af det beløb, som kommer i kassen på en auktion. Så simpelt har jeg aldrig fremstillet det. Jeg mener, at de for eksempel også kan bruges til en generel lettelse af statsgælden. Det vil skabe en gunstigere økonomisk situation, og dermed kan man ad normal vej finde mulighed for at løfte forskningen yderligere".

m1/jø

"Overhovedet ikke".

Sådan lyder **forskningsminister Birte Weiss** kontante afvisning, da FORSKERforum spørger hende, om det ikke er gambling, når hun ikke satsede på en flerårsaftale med kendte millionbeløb til forskningen, men i stedet kom ud med en aftale om et grundbeløb samt en usikker genforhandlingsklausul for 2002-2004.

Spørgsmålet er nærliggende, fordi undervisningsministeren Margrethe Vestager kom ud af de samme forhandlinger med en fireårs-aftale med garanterede millioner til universiteternes undervisning for årene 2001-2004. Weiss kom kun hjem med garantier for 2001.

Vil Weiss selv kalde sin aftale for flerårs?

"Ja, det er en lidt utraditionel måde at gøre det på, men det vil uden tvivl vise sig at være den mest gavnlige for universitetet og for forskningen", svarer Birte Weiss.

Fik Weiss den forskningsaftale, som hun gerne ville have?

"Ja, og den er bedre end jeg og universiteterne havde regnet med. Tilsammen 1,2 milliarder de næste fire år til forskning og universiteter, fordelt på udviklingskontrakter, indlejring, ph.d.'ere og større tværgående forskningsgrupper. Og så satser jeg jo på, at genforhandlingsklausulen er så godt et grundlag, at der for årene fremover vil komme noget, der er endnu bedre".

Vestager uden genforhandlingsklausul

Vestagers og Weiss' forskellige resultater giver sig kontant udslag i meget forskellige kurver over forventningen til de de kommende års budgetter for undervisning og forskning. Hvor Undervisningsministerens kurve er jævnt opadgående som følge af flerårsaftalen (se *index* punkt 3), så præsterer Forskningsministerens kurve over basismidler til universiteterne en nedadgående kurve (se *index* punkt 4). Men en sådan udlægning vil Birte Weiss ikke acceptere:

"Man kan ikke helt sammenligne de to aftaler. UVM's aftale er fireårig uden genforhandlingsklausul. Og som sagt: Finanslovsparterierne - dvs. regeringen, SF, Enhedslisten og CD - er til gengæld indstillet på at give forskningen et yderligere nøk fra næste år", siger hun og sætter dermed sin lid til genforhandlingsklausulen.

Målsætning: At holde trit med studentebelastningen?

Før finansloven blev der fremlagt forskellige ambitionsniveauer. Danmarks Forskningsråd med Søren Isaksen i spidsen mente, at der skulle 600-700 millioner til en genopretning. Rektorerne bad om 500

millioner alene til universiteterne. AC beregnede, at der manglede 400 millioner (se FORSKERforum 139 / november).

Weiss undlod at sætte tal på sit ambitionsniveau.

For universiteterne kan "studenterbeklastningen" imidlertid være baggrund for en ønskeliste: Kurven for STÅ'ernes udvikling - som kan tages som udtryk for optagelsesetal og belastning af systemet - viser en jævn stigning i hele perioden 1998-2002 (til *index* 115). Universiteterne har nemlig klaget over, at problemet med halvfemsernes store meroptag af studenter ikke alene er faldende taksametre (pr. styk), men især at bevillingerne til basisforskning ikke holdt trit med studenterudviklingen. Det var således ikke muligt at fastansætte personale, og yde den nødvendige forskningsbaserede undervisning.

Vil Forskningsministeren sætte STÅ'erne som mål for den ønskede merbevilling til basisforskningen?

"Jeg vil ikke sætte proportioner på nu eller offentliggøre strategien for den genforhandling, som skal foregå"

Cigarkasser?

"Det mærkbare løft til området er ikke kun til glæde for forskningen. Alle danskere vil få gavn af denne satsning. Eksempelvis vil mulige forskningsprojekter ... omfatte miljø, rene fødevarer, sundhedsfremme, bæredygtig energiforsyning og netværks-samfundet. Altså samfundsmæssigt vigtige områder, hvor vi har behov for at blive klogere og høste ny viden. Men ikke bare det. En styrket indsats vil også skabe grundlag for ny jobskabelse, beskæftigelsesfremgang og et løft til økonomien på langt sigt", sagde Birte Weiss' pressemeddelelse efter finanslovens afslutning (6. nov.).

Ministerens betoning af puljemidlernes særlige rolle kan være tilfældig, men kurven over puljemidler, programpenge og rådsbevillinger m.m. (se *index* punkt 5) fortæller sit tydelige sprog. På trods af politikernes løfter om, at "cigarkasserne"s tid skal være forbi, så viser de faktisk en opadgående kurve ...

Beregningen er baseret på universiteternes skøn/forventninger over bevillinger fra forskningsråd, EU-midler, fonde m.fl. og er som sådan baseret på en vis usikkerhed. Man må imidlertid gå ud fra, at beløbsstørrelserne er relativt korrekt angivet, dvs. ud fra de samme præmisser for de enkelte år (idet der ikke er gennemført større omdisponeringer eller regelændringer i perioden, som skulle motiverer en ændring i universiteternes posteringsadfærd).

jø

Træerne gror dog

Nogle rektorer udtalte lettelse over årets finanslov.

Og det er ikke bare en "taktisk glæde", siger Rektorkollegiets formand

"Træerne gror ikke ind i himlen, men de gror dog", konstaterer **Henrik Toft Jensen, formand for Rektorkollegiet.**

"Vi er glade for, at finansloven blev bedre end udsigterne så ud i ugerne op til. Min egen vurdering var, at alt under 300 mio. ville være en katastrofe, og vi sniger os over det niveau. Kurven har fået et lille knæk opad. Men jeg vil ikke sige, at vi er tilfredse, for finansloven når ikke niveauet fra 1998. Og vi må nok se i øjnene, at politikerne ikke ønsker genopretning, men at tage nye initiativer", siger RUC-rektoren.

"Og så er vi ikke mindst glade for at blive taget alvorligt. De politiske partier har konstateret, at området er vigtigt. Ud over de kontante forbedringer for 2001 ligger der på Forskningsministeriets område en basisbevilling og løfter om genforhandling for årene 2002-2004. De løfter var det tilsyneladende ikke politisk muligt at realisere i denne omgang".

Berlingske Tidendes leder harcellede efter forhandlingernes afslutning over, at rektorer ytrede glæde over resultatet, selv om det lå langt fra deres forhåndsønsker. **Ugebladet MANDAG**

Rektorpuljen væk

Rektorpuljen er ude af billedet, bekræfter forskningsminister Birte Weiss.

Mens Rektorpuljen i ministerens oprindelige principaftale om forskning fra maj måned var sådan, at rektor kunne agere uden om konsistorium, så er det nu konsistorium, som skal disponere såvel Undervisningsministeriets kvalitetspulje på 108 mio. kroner og Forskningsministeriets udviklingsmidler på 150 mio. (90 mio. fra 2002-).

Hermed har Enhedslistens Søren Kolstrup fået en indrømmelse fra de øvrige partier bag finanslovs-aftalen. Enhedslisten stod nemlig uden for principaftalen om forskning, fordi man ikke ville acceptere rektorpuljen. Som altså nu er taget ud.

jo

MORGEN kaldte de positive reaktioner fra nogle rektorer og organisationer (AC) for uforståelige og forudsigelige. Når universitetsfolket drejer på en tallerken, kan det kun skyldes, at fase to af budgetspillet er gået i gang. Pengene er bevilget, så nu gælder det om at holde sig til fadet og ikke snakke sig for langt væk fra de to ministre. Der var således tale om en "taktisk glæde", mente **MANDAG MORGEN**.

Hertil siger Henrik Toft: "Det er ikke en taktisk glæde, men en større imødekommelse af forventningerne end der var lagt op til! Og det vigtigste er en fælles sektorinteresse, men selvfølgelig arbejder hver enkelt rektor i næste omgang for sine særinteresser. I den aktuelle situation har ministerierne imidlertid markeret, at midlerne skal uddeles efter objektive kriterier - og i det spil er det altså svært at hygge særinteresser".

Han venter nu blot på, at Undervisningsministeriet spiller ud med, hvordan der hurtigst muligt kan ske en genforhandling af de dele af resultatkontrakterne, som vedrører de 8 særlige indsatsområder.

Mandag Morgen kritisk

"Det kan måske overraske ..., at en del af pressen og enkelte rektorer også tyede til rosede gløser (da finansloven blev offentliggjort, red.). Der er desværre kun få journalister, der har lommeregneren fremme, når finansloven præsenteres. Mens blitzene glimter, går tiden med at grifte alle delaftalerne og målsætningerne ned. Det økonomiske overblik forsvinder i artikler fuld af ministericitater.

Regeringen lægger rask væk alle de ekstra penge sammen, som deles ud de næste fire år. Men universiteterne kan ikke bruge dem fire gange. Og en stor del af midlerne til forskning er bundet til særlige puljer og formål. Forskerpengene skal samtidig sættes i relation til, hvor mange studerende regeringen regner med, at universiteterne skal huse.

Den største fejl begås imidlertid af den del af pressen, der overser, hvad de ekstra penge lægges oven i. Hele spillet om finansloven tager udgangspunkt i regeringens opridelige forslag til finanslov, og her havde den bestemt ikke taget spenderbukserne på. Forliget om universiteterne svarer dermed til, at regeringen i sidste øjeblik hælder flødeskum ud over et fladt stykke rugbrød. Hvilket det som bekendt ikke bliver lagkage af ..."

(Mandag Morgens leder 13. nov.)

www.forskeren.dk

15-11-2000:

Minus-finanslov 2000-2001

Finansloven blev offentliggjort under hurraråb fra Forskningsministeren og AC's formand.

FORSKERforums nærmere analyse fortæller imidlertid, at begejstringen hviler på et falsk grundlag. 2001-finansloven udviser nemlig et minus på 15 mio. kr. på en sammenligning fra 2000-2001. Det negative resultat fremkommer ved en opdatering af AC's analyse fra før finanslovs-aftalen. AC påviste, at der i perioden 1998-2001 er sket en udhuling på 400 mio. kr. på universiteternes basismidler (fordelt på 150 mio. på undervisningstaksametre og 250 mio. i basismidler til forskning).

Når AC's tal opdateres med de endelige finanslovsbeløb viser bundlinien, at 2001-finansloven kommer ud med et minus på 15 millioner kroner i forhold til 2000. Denne beregning har barberet alle pulje- og programmidler bort og opregner alene basismidlerne til forskning og undervisning, men resultatet - 108 milio. til undervisning og 150 til forskning - er altså ikke nok til at regnestykket går i plus.

AC hokus-pokus?

Mens FORSKERforums beregninger fortæller om et minus på 15 mio. kr., så præsenterer AC et tilsvarende plus på 15 mio.!

Beregningerne er baseret på det samme talgrundlag, og AC's positive regnestykke skyldes en problematisk beregning: AC medregner nemlig en indlejningspulje på 20 mio. kr. og en ph.d.-pulje på 10 som "basismidler" til universiteterne, selv om puljerne er øremærkede til bestemte formål (og også kan søges af sektorforskningen).

I AC benægter afdelingsleder Niels Lykke, at der er lavet hokus-pokus, for at finansloven kan udlægges positivt - og dermed svare til AC-formand Svend M. Christensen positive udlægning i pressen:

"AC beregninger er et estimat over det samlede billede. I klagesangen fra oktober trak vi blandt andet op, hvilke bevilgninger der ville bortfalde indtil 2004. Og derfor skønner vi, at det er fair at medregne indlejningspuljen og ph.d.-puljen, selv om de efter en strikt definition måske ikke er basismidler".

Et ministerium, tak

Finanslovsforhandlingerne fik debatten om universiteternes tilhørsforhold under både Forskningsministeriet og Undervisningsministeriet til at blusse op igen.

Som en fysisk illustration på rivaliseringen mellem de to ministre, havde Margrethe Vestager og Birte Weiss placeret sig langt fra hinanden, da der i foråret blev holdt festtaler for de nye udviklingskontrakter

Det må være slut med, at universiteternes forskning og undervisning er delt mellem to ministerier. Det har på det seneste været meldingen fra såvel Venstre og Konservative, at hvis de får væltet den nuværende regering, så skal der skabes et samlet ministerium, som har hele universitetsområdet under sig.

Holdningen har opbakning fra flere sider:

AC-formand Svend M. Christensen: "Vi har en dygtig undervisningsminister, og vi har en dygtig forskningsminister. Men der har været alt for mange eksempler på, at det delte ansvar ikke holder som styremodel. Og jeg tror slet ikke, det bliver muligt, når udviklingskontrakterne fra 2002 kommer til at spille en reel rolle for de gensidige aftaler mellem universiteter og det politisk-administrative system... På bl.a. den baggrund kan jeg ikke se for mig, at den næste regering - uanset farve - med mening kan gentage kunststykket med et delt ministeransvar for universitetsområdet. Danmark som viden-samfund forudsætter, at der etableres et selvstændigt ministerium for forskning og de forskningsbaserede uddannelser".

Rektorkollegiets formand Henrik Toft Jensen: "Det vil være en absolut let-

telse med et ministerium i stedet for tre: Undervisnings-, forsknings- og erhvervsministerierne ..."

Broget finanslov

Årets finanslov udstiller svagheden i modellen med to ministerier, som deler universiteterne mellem sig. Undervisningsministeriet står for undervisningsdelen (bl.a. taksametrene) og forskningsministeriet står for forskningen. Og det kom der to vidt forskellige aftaler ud af:

Undervisningsministeriet fik en fire-års-aftale, mens Birte Weiss vurderede, at forskningen var bedre stillet, hvis hun fik en genforhandlingsret for 2002-2004. Problemet er imidlertid, at universiteterne ikke kan disponere langsigtet og samlet, fordi de økonomiske forudsætninger ikke er klare.

Såvel administrativt som politisk er to-delingen en ubalance, som uvægerligt vil føre til rivalisering. Der er en strukturel modsætning, som gør det svært for to ambitiøse ministre at være i stue sammen.

Problemet bliver ikke mindre af, at de to ministre repræsenterer to forskellige partier (hhv. S og R)

Venstre: Samle universiteter i et ministerium?

I Folketinget er man meget opmærksomme på problematikken. Hvis Venstre kan danne regering efter et folketingsvalg vil man også lave en sammenlægning:

"Det er for besværligt med to ministerielle systemer. Selv os i Folketinget kan nogle gange have svært ved at vide, hvem vi skal spørge og have i samråd og drage til ansvar, f.eks. når det drejer sig om spørgsmål om naturvidenskabernes krise. Jeg kan godt forstå, man på universiteterne jamrer over det", lover partiets forskningspolitiske ordfører **Hanne Seve-rinsen**. "Spørgsmålet er, hvor vi skal lægge snittet. Man kunne jo godt forestille sig at samle alle de videregående uddannelser og forskningen i ét ministerium, der også har ansvar for teleområdet og innovation med erhvervmæssigt sigte, og resten af uddannelserne i et undervisningsministerium. Som opdelinger er nu, er den fuldstændig håbløs ..."

Tvarnø: københavns

Syddansk Universitets rektor er stærkt
bioteknologisk forskningscenter,

Det er ikke en ubetydelig sum penge, der er bevilget til etableringen af et nyt bioteknologisk forskningscenter (Biotech Research and Innovation Center, BRIC) i København og til indretning af nye lokaler til Molekylærbiologisk Institut ved Københavns Universitet. Nærlig hele 350 mio. kr.

“For kort tid siden modtog Syddansk Universitet den glædelige meddelelse, at en række forskergrupper ved de naturvidenskabelige og medicinske fagområder ville modtage en endog meget stor del af den samlede nationale bevilling til det såkaldte Bioteknologiske Instrumentcenter.

Det er der nogle, der forståeligt nok er glade for, mens andre finder denne investering i bioteknologisk forskning i København ensidig. Alene af den grund at den bioteknologiske forskningseksper-tise vest for Storebælt risikerer at blive udsultet både bygnings- og apparatur-mæssigt. Og investeringen forekommer så meget desto mere uforståelig, al den stund at den største forskningseksper-tise på området befinder sig netop i Vestdan-mark. I hvert fald ifølge **Henrik Tvarnø**, rektor på Syddansk Universitet i Odense. Han argumenterer således: Når man ved fordelingen af 135 mio. kr. til et Biotek-nologisk Instrumentcenter så klart placerer de fleste penge i Vestdanmark, dvs. i Odense og Århus, er det i erkendelse af, at her er de stærkeste forskningsmiljøer inden for feltet bioteknologi. Derfor undrer det ham, at der ikke falder en krone af af den store bevilling til etablering af et bioteknologisk forskningscenter til de selv samme miljøer.

“Man må konstatere, at når man skal bygge til bioteknologisk forskning, så vælger man en model, hvor forskningen åbenbart ikke er stærk nok til at kunne klare sig i en konkurrencesituation. Jeg har ikke noget imod, at man bygger et BRIC i København, men jeg må undre mig over, at man ikke samtidig er i stand til at finde penge til en laboratorieudvi-delse i provinsen. Det virker endnu en gang ekstremt ensidigt. Det er en fuld-stændig ekstrem favorisering af køben-havnsområdet”, siger Henrik Tvarnø.

Øst-vest rivalisering

For rigtigt at kunne forstå rektorens un-

Ny departementschef

Forskningsministeriet har fået stærk chef

Den 55-årige **Leo Bjørnskov** har afløst Knud Larsen som departementschef. Hermed har ministeriet fået en af central-administrationens mest erfarne lederskikkelser. Bjørnskov, som er uddannet jurist, var således fra 1990-99 departementschef i hhv. Miljøministeriet samt Miljø- og Energiministeriet (og han fratrådte efter udløb af den maksimale periode på ni år for åremålsansættelse i samme stilling).

Bjørnskov har ved flere lejligheder beskæftiget sig med forskning. I 1994 var han medlem af et udvalg, der skulle analysere den faglige rådgivning inden for dansk forskning. Som chef for Miljøministeriet - der havde flere store sektorforsknings-institutioner under sig - repræsente-rede han hermed nogle særlige interesser. Bjørnskov har således et dybtgående kendskab til fordele og ulemper ved sektorforsknings-strukturen og det tætte til-hørsforhold til ressortministerierne. Et af de spændende spørgsmål er da også, hvordan han vil tackle dette spørgsmål.

Det er nemlig ingen hemmelighed, at Forskningsministeriet under Knud Larsen har foreslået modeller, som vil opløse sektorinstitutioners ressorttilknytning (fx ved en overførsel til Forskningsministe-riet) og dermed eventuelle politiske bin-dinger.

Disse forslag har indtil nu ikke vundet politisk gehør og er strukturelt mødt med stor modstand i de store sektorforsknings-ministerier. Men Bjørnskov får sin chance for at ændre på ressorttilknytningen, når der har været folketingsvalg og en (ny) regering skal gruppere sig. Og kommer der en borgerlig regering, har Venstre allerede markeret, at store dele af sektor-forskningen skal omstruktureres (se s. 14-15).

Endelig vil et folketingsvalg også resultere i det rituelle slagsmål om ressort-opdelingen mellem Undervisningsmini-steriet og Forskningsministeriet, hvor

især universiteternes dobbelt-placering kommer til diskussion. (se s. 11). Spørgs-målet er således, om Forskningsministe-riet (og Bjørnskov) vil kunne overtage universiteternes undervisning og dermed samle universiteterne under sig?

Men hvad med forskningskommissionen?

Bjørnskov var før udpegningen til departementschef udnævnt til formand for forskningskommissionen, men han er her erstattet af **stiftsamtmænd Ninna Wür-tzen**. Hun arbejdede i ti år i Undervisningsministeriet, senest som vicedirektør og havde efterfølgende en vis kontakt med forskningsmiljøet (som direktør i først Den Alm. Danske Lægeforening og siden Kræftens Bekæmpelse).

Forskningskommissionen skal under ét vurdere behovet for fornyelse og sam-menhæng mellem de fire hovedlove på forskningsområdet - universitetsloven, sektorforskningsloven, loven om forsk-nings-rådgivning og loven om Danmarks Grundforskningsfond. Kommissionen er en udløber af den forskningspolitiske af-tale af 24. maj i år, som blev indgået mel-lem alle Folketingets partier på nær En-hedslisten (se *forskningskommissionens kommissorium på www.fsk.dk*).

Der blev ved etableringen af kommis-sionen stillet spørgsmål ved, om den i praksis vil tage fat på kontroversielle spørgsmål, fx om forholdet mellem “frie” forskningsmidler og den stigende politi-ske øremærkning, om sektorinstitutio-nerne tilknytning og struktur m.m. Og de spørgsmål er ikke blevet mindre med ud-pegningen af en stærk departementschef, idet Bjørnskov vil være meget interesse-ret i, hvad kommissionen vælger at tage op og hvad resultatet bliver.

Arbejdet i forskningskommissionen forventes afsluttet 1. august næste år.

JØ

“Ekstrem favorisering af området”

utilfreds med, at København får alle pengene til at etablere et når den største ekspertise befinder sig i Vestdanmark

dren, kan det være nødvendigt at se på, hvordan 135 mio. kr. til Bioteknologisk Instrumentcenter blev fordelt.

På finansloven for 1998 blev der afsat 135 mio. kr. til et Bioteknologisk Instrumentcenter, et murstensløst center, der skulle skabe rammerne for et samarbejde mellem forskere, studerende og erhvervsfolk inden for bioteknologien. De fleste af pengene skulle bruges til at købe udstyr for og i mindre grad til at ansætte personale til at drive udstyret. Centret var tænkt som et nationalt forskningscenter til løsning af specifikke opgaver.

Men der skulle løbe meget vand i stranden, inden fordelingen af de 135 mio. kr. var faldet på plads. Også i denne sammenhæng var konkurrencen og rivaliseringen mellem de vest- og østdanske forskningsmiljøer en af grundene til, at pengene først endelig blev fordelt i september 2000. Det skete først efter, at et internationalt panel af forskere havde kigget på de ansøgninger, der var indkommet. Oprindeligt forsøgte universitetspolitikere fra københavnsområdet at forhindre, at de 135 mio. kr. blev delt op på flere universiteter. Men det skulle altså ikke lykkes.

“SDU har prioriteret området (bioteknologisk forskning, *red.*) meget højt i vor udviklingskontrakt, men vi kan ikke gå så vidt som at fjerne yderligere midler fra en række andre områder”.

Resultatet af fordelingen blev, at Syddansk Universitet i Odense fik 52 mio. kr., Aarhus Universitet 25 mio. kr., Danmarks Tekniske Universitet 37 mio. kr., Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole fem mio. kr. og Københavns Universitet 14 mio. kr. Eller med andre ord: Langt over halvdelen af bevillingen gik til vestdanske universiteter - og kun en mindre del til Københavns Universitetet.

Ørestad = bevillinger

“Fordelingen var i god overensstemmelse med, hvad vi opfattede som styrkefordelingen inden for den bioteknologiske forskning. Oprindeligt var der lagt op til en ren københavnerbevilling. I dag er det utroligt meget nemmere at få en bevilling igennem, hvis man er rektor på en københavnsk institution, end hvis man er rektor på en vestdansk institution. Det, synes jeg, er tåbeligt. Det må da være både i Folketingets og regeringens interesse at

være med til at styrke de vestdanske miljøer. Det kan da ikke være rigtigt, at det så ensidigt skal gå den modsatte vej. Jeg har sagt det klart i fem år, og min tale ved universitetets årsfest var blot endnu et hjertesuk”. (Se boksen med et uddrag af Henrik Tvarnøs tale, *red.*)

Så summa summarum: Henrik Tvarnø havde gerne set, at man havde om ikke direkte anvendt så dog skelet til den fordelingsnøgle, der blev anvendt ved fordelingen af de 135 mio. kr., ved fordelingen af de 350 mio. kr. til BRIC.

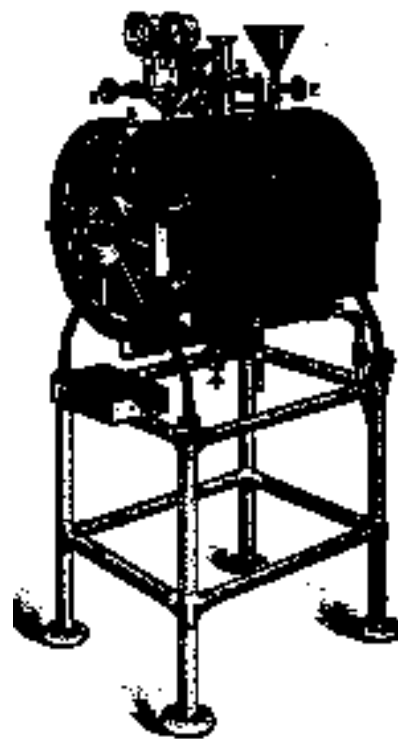
Eksemplet på, at københavnsområdet bevillingsmæssigt favoriseres, er i øvrigt efter Henrik Tvarnøs mening ikke enestående. “Vi så det også med IT-Højskolen. Når bevillingen til den gik så let gennem Finansministeriet, skyldtes det, at IT-Højskolen var et Ørestadsprojekt. Jeg tror da nok, at man i Forskningsministeriet har syntes, at den vestdanske argumentation er rigtig og forståelig, men det ligger

“Jeg skal i dagens festlige anledning undlade at kommentere den overraskende politiske beslutning om at rejse en bygning til præcis dette formål et helt andet sted i landet end der, hvor de vigtigste forskningsaktiviteter på feltet foregår.”

Citater fra Tvarnøs tale ved Syddansk Universitets årsfest.

i de politiske kort fra Folketinget og Finansministeriet, at der skal sættes på københavnsområdet. Det er da utroligt, at man ikke kan gå på to eller flere ben samtidigt og være lidt mindre ensidig i

sin satsning. Jeg håber, du vil citere, at jeg ikke er utilfreds med bevillinger i København *per se*. Det er blot balancen, der mangler. Det er op ad bakke, hvis man ikke lige ligger i Ørestaden”.

Æbler og pærer

FORSKERforum har spurgt kontorchef i Forskningsministeriet Merete Reuss om Henrik Tvarnø kan have ret i sine antagelser.

“Nej, det har han ikke. Den ene bevilling (Bioteknologisk Instrumentcenter, *red.*) har ikke noget at gøre med den anden (BRIC, *red.*). Syddansk Universitet har jo fået så meget byggeri, som jeg ved ikke hvad. Odense er bestemt ikke blevet forfordelt. Indtil videre er mit synspunkt, at Tvarnøs ønsker med hensyn til nybyggeri er imødekommet i rimelig grad. Hans synspunkt er noget unuanceret, for der findes da andre gode forskergrupper inden for den bioteknologiske forskning end i Odense. Det tror jeg godt, han vil indrømme, hvis man går ham på klingen”, siger Merete Reuss.

Hun pointerer i øvrigt, at kernen i hele BRIC-diskussionen er, at Molekylærbiologisk Institut ved Københavns Universitet i en del år har levet under “fuldstændig forfærdelige arbejdsmiljømæssige vilkår”. Og det var et af formålene med BRIC-bevillingen at rette op på disse forhold.

Hun tilføjer dog, at det ikke var det eneste formål med bevillingen. Det drejede sig også om - når man nu alligevel brugte så mange penge til nyt byggeri - at få udnyttet midlerne på bedst mulig måde for alle i københavnsområdet.

“Henrik Tvarnø sammenligner æbler og pærer. Det skal man være forsigtig med”, siger kontorchef Merete Reuss.

Finanslov-2001 er slet ikke nok...

“Det er så umådeligt vigtigt, at forskning og undervisning hører sammen. Opdelingen på to ministerier er fuldstændig håbløs. Det ville jeg lave om på, hvis jeg skulle være forskningsminister”, siger Hanne Severinsen (V), der er forskningspolitisk ordfører for Folketingets næststørste parti.

Årets forskningspolitiske finanslov blev en aftale uden om Venstre og De Konservative. Aftalen blev indgået i sidste øjeblik mellem SF, Enhedslisten og CD. Bagefter udtrykte de borgerlige partier forbeholden opbakning til aftalen. Men de gjorde samtidig klart, at aftalen var utilstrækkelig, fordi universiteterne bør prioriteres på en helt anden måde:

“De tørre tal viser, at universiteterne mangler penge. På forskningsområdet er det mange hundrede mio. kr. Og på taksametrene bliver der tale om et automatisk fald de næste fire år, medmindre finansloven ændres væsentligt”, forklarer Hanne Severinsen.

Hvor stort er universiteternes efterslæb efter din mening?

“Akademikernes Centralorganisation siger, at der skal 400 mio. kr. til for at bringe universiteterne på 1998-niveau. Det tal har jeg ikke grund til at betvivle. Men i øjeblikket drejer det sig om at undgå nedskæringer og skabe en fast økonomisk ramme for de næste fire år. Desværre er det urealistisk at forestille sig, at taksametrene kommer tilbage på 98-niveau.

Hvis jeg var forskningsminister er FORSKERforums rundtur blandt interessante personer, som ytrer sig om forskningspolitik.

Ville du, hvis det stod i din magt, bringe universiteternes økonomi på niveau i ét hug?

“Venstre har jo foreslået 200 mio. kr. til forskningen og 200 mio. kr. til de videregående uddannelser på finansloven for næste år. Men egentligt drejer det sig om mange, mange flere penge, måske snakker vi om en mia. kr. Men vi må jo tænke på, om vi kan skaffe pengene. Vi kan stå inde for 200 mio. kr. til forskningen, som kan findes ved rationaliseringer og besparelser. For 2002 skal der findes omkring en halv mia. kr. yderligere til forskningen. Ellers bliver der tale om et tilbageskridt”.

“I 2002 skal forskningen tilføres omkring en halv milliard kroner. Ellers bliver der tale om et tilbageskridt ...”

Hvor vil du skaffe pengene fra, når skatterne ifølge Venstre ikke må stige?

“Mange af os håber jo på, at vi kan få nogle penge ind på at udbyde mobiltelefon-licenserne. Og lige nu fosser pengene

ind i statskassen, men de bruges ikke effektivt nok. Vi burde også spare på mange af *grusvejene* i uddannelsessystemet, f.eks. de frie grunduddannelser og AMU-uddannelserne. Det er jo chokerende, at det koster fire-fem gange mere at uddanne en AMU-studerende end en universitetsstuderende”.

Spillet om finansloven

Er det korrekt udlagt, når det om finanslovsforhandlingerne fortælles, at Venstre stillede krav om en større øremærkning af Undervisningsministeriets 108 mio. kr. ? Det skulle således mere præcist angives, hvor stor en andel der for eksempel skulle gå til IT-indsatser - og det skulle udmøntes i belønninger i udviklingskontrakterne.

“I starten af forhandlingerne var vi med til at diskutere de otte successmål, som senere blev principaftalens indsatsområder. Og det er da ingen hemmelighed, at vi gerne ville prioritere mere præcist samt opstille nogle tidsmål: Hvad skal opfyldes inden for en bestemt ramme. Og vi ville da gerne have IT-området og internationalisering mere målprioriteret, jo. I den forstand ville vi gerne have en mere operationel model, men ikke forstået sådan, at det skulle være puljer, som skulle søges”, siger Severinsen, der tilføjer: “Venstre gik ikke fra forhandlingerne, fordi der var den store uenighed om målet, men fordi finansministeren ville have os til at skrive under på en udgiftsside, og det kunne vi ikke”.

Men hvad så med cigarkasserne; politikerne siger, at de skal formindskes, men der er da også puljemidler i denne finanslov, f.eks. når der tales om “store tværgående forskergrupper” og “indlejring af programmer”?

“Cigarkassernes tid skal være forbi, og aftalen er da et skridt. Det, som er tilbage, er post-cigarkasser til områder med succes, der skal have en gulerod til at fortsætte. Men generelt ønsker vi, at universiteterne får flere basismidler - som det så forventes, at de af egen drift bruger til at foretage de nødvendige satsninger”.

Taksametrene til eftersyn

Synes du taksameter-systemet er et sundt styresystem?

“Ja, der er gode elementer i det, men det kan bare ikke stå alene. Jeg ved godt, at Venstre bliver betragtet som dem, der opfandt systemet i Bertels tid som minister. Men det er jo ikke det samme, som at vi ikke vil være med til at revidere det. Men helt at afskaffe det, kunne jeg ikke drømme om”.

Hvordan vil du revidere det?

“Man bør indtænke nogle andre hensyn end kun antallet af beståede eksaminer. F.eks. hensyn i forhold til kvalitet og i forhold til samarbejde med det omgivende samfund. Man kunne tænke i resultatkontrakt-modeller, hvor man stiller sig nogle mål og får penge i den udstrækning, de mål opfyldes. Men et taksametersystem bør ikke stå alene. Vi har diskuteret taksametersystemet de sidste fire-fem-seks år og har bedt om at få andre modeller, men jeg indrømmer, at det er lettere at se svaghederne i det end at finde det perfekte system.”

Så nogle bevillinger skal stå i et vist forhold til en produktion af en eller anden slags?

“Ja, for det er også vigtigt, at vi belønner aktivitet. Vi skal jo ikke bare belønne noget, der er. Men alle bevillinger trænger til at blive set på med friske øjne. Derfor har Venstre også foreslået, at man får nogle uafhængige eksperter til at lave et udredningsarbejde om taksametersystemet. Hvad gør man f.eks. i andre lande? Men nu og her kan vi ikke lave om på systemet”.

Valgt ledelse?

Nogle mener, at universiteterne ikke be-stiller andet end at klage og jamre. Er du slet ikke enig, noget enig eller helt enig i den påstand?

“Selvfølgelig skal de gribe i egen barm. Der diskuteres nye ledelsesformer for universiteterne - og de kan ledes bedre end i dag. Lederne skal have bedre redskaber, end de har i dag. F.eks. skal ledelsen have mulighed for at prioritere og for at skære igennem på de overordnede linier. Det skal være muligt for rektor at sige, at her er vores styrke, og det her vil vi satse på”.

Så du går ind for en anden ledelsesform på universiteterne?

“Det, tror jeg, kommer helt af sig selv, når der bliver lagt mere ansvarliggørelse ind i hele systemet. Det er da interessant at se, at rektor for DTU for et år siden var stærk modstander af nogle af de tanker, han i dag går ind for”.

Nogle kalder det professionalisering.

“Ja, men ikke en DJØF'isering”.

Er DTU's kommende styringsmodel noget, du går ind for?

“Ja, det er glimrende, det, DTU gør...”

Skulle det overføres til andre universiteter?

“Lad dem selv finde ud af det. Jeg tror, det er sundt, hvis universiteterne bliver selvejende. Det vil sætte mere skub i udviklingen”.

Så du har ingen særlige sym- eller antipatier i forhold til valgt eller ikke-

valgt ledelse?

“Det afgørende er, at man udfører den opgave, man er ansat til, og det må man have nogle redskaber til. Her vil eksemplets magt nok brede sig”.

Politikernes barm

Du sagde før, at universiteterne burde gribe lidt i egen barm, når de beklager sig. Har politikerne også grund til at gribe i egen barm?

“Vi politikere siger jo rask væk, at universiteterne selv må prioritere, men vi ved jo udmærket godt, at det har de svært ved. Det er lettere at dele i porten. Det er mere systemet end universiteterne, jeg bebrejder. Universiteterne får bare lov at sejle deres egen sø, for de har jo selvstyre! På den ene side har vi politikere styret for meget med alt for meget bureaukrati og uigennemsigthed i det politiske system. Men på den anden side styrer vi også for lidt, for hvis vi virkelig ønsker at prioritere et område, må det da være muligt at lave nogle resultatkontrakter, hvor målopfyldelse og bevillinger hænger sammen”.

Så der skal altså også styres politisk?

“Ja, på det overordnede plan. Men vi politikere skal ikke bestemme, hvad universiteterne skal satse på og forske i.”

Hvorfor egentlig ikke? Pengene skal vel bruges til det bedste formål?

“Ja, og derfor skal universiteterne også leve op til nogle kvalitetskrav og ambitionsmål...”

Og hvem bestemmer, hvad der er kvalitet?

“Det måles bl.a. ved den grad, vi er med i den internationale elite. Men politikerne skal være varsomme med at lade der gå for meget *ordne-leg* i det, så vi glemmer, hvad formålet er. Det er ikke os, der skal bestemme, hvor der skal sættes os, og på hvad, men vi skal stille krav om kvalitetsforbedring - så bliver universiteterne også nødt til at samarbejde og hver især finde deres styrker. Der kunne f.eks. godt lægges en eller anden kvalitetsbelønning ind i taksametersystemet. Kvaliteten skal være overskriften for universiteterne. Det er ikke en opgave i sig selv, at så mange studerende som muligt kommer igennem pølsemaskinen”.

Mindre sektorforskning

Ville du som forskningsminister styre satsningerne på forskning og uddannelse mere, end det sker i dag?

“Det skal man være varsom med. Jeg gør mig ingen tanker om, at jeg er klogere end forskerne. Vi skal passe på med for meget *main stream* i forskningen. Jeg ville hellere prøve, om man kunne få stimuleret nogle selv bærende systemer, som kunne opfangne tingene. Jeg har da f.eks. en del fidus til forskningsaftalens ideer om større forskergrupper, hvor forskergrupper fra forskellige sektorer inddrages - også sektorforskningen, som vi jo har et godt øje til”.

Nogle ville kalde det et dårligt øje?

“Vi bruger jo mange penge til sektorforskningen, og dem vil regeringen jo ikke spare på. Hvad angår sektorforskningen; burde vi tænke nyt og begynde forfra”.

Du vil altså skære ned på sektorforskningen?

“Ja, jeg ville spare på sektorforskningen og overføre pengene til universiteterne. Vi skal have flere penge til den uforudsete forskning, som lige pludselig viser sig at være spændende. Navnlig de tidligere forskningsministre var opsatte på ved hjælp af de mange små forskningsprogrammer at sætte sig spor på det ene og så på det andet område. Selvfølgelig skal ministre have rådgivning, og selvfølgelig skal de kunne bestille forskellige udredninger, men det er altså vigtigt, at forskning og un-

“Jeg vil spare på sektorforskningen og overføre pengene til universiteterne”.

dervisning kobles sammen, hvis vi skal bringe forskningen videre ud i samfundet via universiteternes kandidater og ph.d.'ere. Sektorforskningsinstitutionernes opgaver bør samtænkes med universiteterne og de videregående uddannelser”.

Kun ét ministerium

Ville du som minister ansøre universiteterne til at tiltrække flere midler fra erhvervslivet?

“Ja, men ikke sådan, at universiteterne skal udføre erhvervslivets forskning. Universiteterne skal først og fremmest uddanne de gode kandidater og ph.d.'ere, som skal bruges i forskningen - også i det private erhvervsliv”.

Burde erhvervslivet investere mere i den offentlige universitetsforskning?

“Ja, det skal vi både prioritere og stimulere. Se f.eks. hvordan Syddansk Universitet har kunnet samarbejdet med både Danfoss og Mærsk. Og det er da interessant, at dekanen (Jens Oddershede, *red.*) siger, at han næsten føler sig mere fri til at disponere og også bygge lidt smukkere, når det er private midler og ikke offentlige, der bruges. Det er da tankevækkende. Vi har nok spændt universiteterne ind i en spændetrøje af for mange underlige regler”.

Ville du samle universiteterne under ét ministerium, hvis du var forskningsminister?

“Ja, det er for besværligt med to ministerielle systemer. Selv vi i Folketinget kan nogle gange have svært ved at vide, hvem vi skal spørge og have i samråd og drage til ansvar, f.eks. når det drejer sig om spørgsmål om naturvidenskabernes krise. Jeg kan godt forstå, at man på universiteterne jamrer over det. Men spørgsmålet er, hvor vi skal lægge snittet. Man kunne jo godt forestille sig, at man samlede alle de videregående uddannelser og

forskningen i ét ministerium, der også har ansvar for teleområdet og innovation med erhvervsmæssigt sigte, og resten af uddannelserne i et undervisningsministerium. Som opdelingen er nu, er den fuldstændig håbløs”.

mt

Blå bog: Hanne Severinsen

Født 1944 i København. Cand.mag. i historie og samfundsfag 1973. Adjunkt ved Gentoftestudentkursus 1971-87. Lektor ved VUC-Skjern 1988-91.

Hanne Severinsen har været politisk aktiv i partiet Venstre siden midten af 1960'erne. Var i ti år medlem af Københavns Borgerrepræsentation, Venstres hovedbestyrelse og forretningsudvalg samt næstformand i partiet 1982-85 og formand for Folketingets Uddannelsesudvalg 1990-98. Hun har haft ordførerskaber på miljø- og udenrigsområdet og er i dag Venstres forskningspolitiske ordfører.

Derudover har hun gennem de seneste ca. 25 år repræsenteret både sit parti og Danmark i adskillige nationale og internationale råd, forsamlinger og komitéer.

Nøgleord: Forskningsamarbejde

Samarbejde mellem universiteter og sektorforskning kan forøge og udvikle den samlede forsknings- og undervisningsindsats. Men det kræver åbenhed over for ændringer af organisering og ledelse, siger undersøgelse

Hvad kommer der ud af at lade et universitetsinstitut og et sektorforskningsinstitut arbejde sammen? Hvilke positive og negative effekter - om overhovedet nogen - har et sådant samarbejde? Og hvilke krav stiller det, ikke alene til medarbejderne, men også til lederne?

Det er nogle af de spørgsmål, der søges besvaret i den første af en række rapporter om forskningsamarbejde i Danmark. Hovedoverskriften for alle rapporterne er **Forskningsledelse under forandring**, eksemplificeret gennem udvalgte *case studies*.

I den første rapport analyseres samarbejdet mellem et universitetsinstitut, nemlig Institut for Økonomi, Skov og Landskab på Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole (KVL), og sektorforskningsinstitutionen Forskningscentret for Skov og Landskab samt Skovskolen. Samarbejdet, som har betegnelsen Center for Skov, Landskab og Planlægning, har fungeret siden 1. februar 2000.

Nu er det ikke usædvanligt, at der samarbejdes på tværs af universiteter og sektorforskning, men dagligdags er det ikke, at et samarbejde i så høj grad integrerer medarbejderne fra de deltagende institutioner, som tilfældet er her.

Forskningens hierarki

“Jeg kan nogle gange have lidt svært ved at se forskellen på, hvad der i dette tilfælde foregår på universitetet, altså KVL, og på sektorforskningsinstitutionen Skov og Landskab. Og det har de ansatte også indimellem lidt svært ved. Derfor kan mange af dem godt se fornuften i at arbejde sammen i faggrupper. Hvis både grundforskningen og den anvendte forskning på den måde kan udvikle sig, bliver der virkelig tale om en stærk symbiose. Man tager jo de gode rammer fra begge institutionstyper og lægger dem sammen. Det er det positive perspektiv i det her”, siger **Kamma Langberg**, seniorforsker ved Analyseinstitut for Forskning og leder af projektet *Forskningsledelse under forandring*.

Det er to *kulturer*, der mødes, hvor medarbejdere og ledelse i disse kulturer i høj grad tager afsæt i deres egne forhold og diskussioner, når de skal se på hinanden. Man ser mere på forskellene end på lighedspunkterne, og helt generelt synes man ikke, at det, de andre har, er lige så godt som det, man selv har, fortæller Kamma Langberg videre.

Særligt i universitetsforskernes bevidsthed eksisterer der et *hierarki*. Det “fineste” er universitetsforskning, for det er jo grundforskning. Så kommer sektorforsk-

Samarbejde

	Udvikling af samarbejde	Udvikling af samarbejde	Udvikling af samarbejde	Udvikling af samarbejde	Udvikling af samarbejde
1. Hvilke positive og negative effekter har samarbejdet haft?	+	+	+	+	+
2. Hvilke krav stiller samarbejdet til medarbejderne og lederne?	+	+	+	+	+
3. Hvilke krav stiller samarbejdet til organisationen og ledelsen?	+	+	+	+	+

Nogle af de spørgsmål, samtlige danske universitetsforskere vil blive bedt om at svare på, drejer sig om deres erfaringer med forskningsamarbejde. Siden er blot en af de ca. 20, der indgår i undersøgelsen.

ning, som er den anvendte forskning. Og til sidst kommer så hele konsulentbranchen, som står for den rene anvendelsesforskning uden nogen videre “refleksion”.

“Denne tredeling er ikke alene udbredt blandt universitetsfolk, men også blandt sektorforskningsfolk og helt udenforstående folk”, vurderer Kamma Langberg.

“Men når man ser på, hvad folk rent faktisk laver, så opdager man for det første, at der faktisk også foregår en masse grundforskning i sektorforskningen”, fortæller Kamma Langberg. “Men for det andet foregår der også en masse anvendt forskning på universiteterne. Så forskningsindholdet på de to typer institutioner ligner faktisk meget hinanden, men i sektorforskningen taler man ikke så højt om det, for det er jo ikke det, altså grundforskning, den er sat til at beskæftige sig med. I stedet bruger man et særligt begreb, der kaldes *grundlagsskabende forskning*”.

Forskning til tiden vs. fikse ideer

I sektorforskningen er man meget orienteret mod at arbejde inden for fastsatte rammer. Man er mere resultatorienteret. “Så det er sektorforskernes styrke, at de som hovedregel får afleveret tingene nogenlunde til tiden, hvor universitetsforskerne nogle steder ikke er så vant til at være resultatorienteret”, siger Kamma Langberg og pointerer, at hun er klar over, at det er at sætte tingene på spidsen.

For sektorforskningen er det en fordel på den måde, at ingen kommer til at sidde i en “blindgyde i 15 år”, men en ulempe på den måde, at der er “mindre plads til de fikse ideer og diffuse problemstillinger” end i universitetsforskningen.

“Og det er jo netop universitetets styrke, at en forsker med en fikse idé får lov at arbejde videre med denne fikse idé.

Det er jo ofte de fikse ideer, der bringer verden videre, så beskyttelsen af folk med fikse ideer er universitetets særkende”, ivrer Kamma Langberg, som til gengæld vurderer, at universitetsforskerne godt kan misunde deres kolleger i sektorforskningen for den struktur, der sikrer dem veldefinerede finansielle og administrative rammer for deres forskning.

Nye ledelseskrav

Et sådant samarbejde mellem to kulturer stiller også nye og særlige krav til ledelsen af forskningen. Netop denne forandring af forskningsledelse står centralt i Kamma Langbergs undersøgelser.

Forskningsledelse i denne sammenhæng må forstås på to planer: dels som en ledelse af de store forskningsinstitutioner med direktør, afdelingsledere osv., altså en mere traditionel ledelse, og dels som den enkelte autonome forskers egen forvaltning af sin tid og forskning.

For sektorforskeren er det lettere at identificere ledelsen, end det er for universitetsforskeren. Den første kan med sikkerhed pege på sin leder, direktøren, og identificere de vilkår, han/hun arbejder under. Anderledes er det for universitetsforskeren. På papiret står der nok, at man selv forvalter sin tid og forskning, men i realiteten er det ofte eksterne midler og samarbejdspartnere, der styrer den såkaldt frie forskning.

“Styringen af universitetsforskningen kan være diffus, og ofte er der ingen enkeltpersoner, man kan pege på som leder og øverste ansvarlig. At der kommer penge udefra, er da en antastelse af autonomien. På den måde finder der en stor ekstern styring af universitetsforskningen sted. På KVL f.eks. anser man det da for et problem, at mere end 50% af forskningen er eksternt finansieret. Der er flere

eksternt finansierede årsværk end internt finansierede”, fortæller Kamma Langberg.

Love godt for fremtiden

Med sin forskning vil Kamma Langberg belyse svagheder og styrker ved de to modeller - universiteter og sektorforskningsinstitutioner - som man nu en gang har bygget op. Udvikling af faggrupper fra de to verdener bliver helt central for, hvordan forskningen i fremtiden kommer til at fungere. “Og jeg tror, det bliver godt, for man har nogle fælles normer for, hvad god forskning er. Det, der kommer til at rykke fremover, er samspillet mellem forskerne, ikke den enkelte forsker og dennes eget hoved”, slutter hun.

Hendes *case study* er kun den første af en lang række, der vil følge i de næste tre til fire år. I alt er det meningen at udarbejde syv rapporter om *Forskningsledelse under forandring*.

Netop i disse dage lægges et spørgeskema ud på Nettet, som henvender sig til samtlige ca. 15.000 universitetsforskere.

mt

Efterhånden som oplysningerne bearbejdes, vil man kunne finde resultaterne på hjemmesiden for Analyseinstitut for Forskning: www.afsk.au.dk

Ledelse af forskningsprojekter

“En leder af et forskningsprojekt er ansvarlig for at fremme den kreative tænkning i en forskningsgruppe. Han eller hun er dog ikke kun ansvarlig for at fremme tænkningen, men også for at sikre at tænkningen udmøntes konkret i form af ny viden kodificeret i fx videnskabelige artikler og rapporter eller i konkret teknologi eller teknologiske processer. Ydermere skal disse konkrete resultater helst opnås inden for rammerne af en på forhånd fastlagt tidsplan og budget. Som udgangspunkt har forskningsprojektlederen derfor som opgave at håndtere både vanskeligheder i forbindelse med forskernes særlige kultur og den grundlæggende usikkerhed, der er forbundet med at frembringe forskningsresultater. Dette gør forskningsprojektledelse til en balancekunst, som bl.a. indebærer håndteringen af dilemmaer som:

- * Forskeres ønske om demokratisk beslutningstagning og en høj grad af selvbestemmelse *versus* nødvendigheden af stram projektstyring.
- * Det at forskere både samarbejder og konkurrerer i projektet.
- * Nødvendigheden af at projektets resultat i et vist omfang skal være forudsigeligt *versus* uforudsigeligheden af udfaldet af forskningen og af nye muligheder, der måtte vise sig i løbet af projektet.
- * Manglen på ledelsesinformation og uvished omkring slutprodukt og proces *versus* nødvendigheden af at kunne handle, som om der var visshed, og fortløbende tage ledelsesbeslutninger.
- * Vidensasymmetri mellem projektlederen og den individuelle forsker.
- * Nødvendigheden af at tage chancer for at være innovativ *versus* nødvendigheden af at reducere risici for at sikre leveringen af det ønskede resultat til tiden og som budgetteret.

Selvorganisering

“Det lader til, at flere og flere organisationer i stigende grad benytter organisationsformer, der minder om forholdene i internationale forskningsteams. Inden for den moderne generelle ledelseslitteratur er der således mange fortalere for løse, flade og uformelle organisationsstrukturer, virtuelle teams, delt ledelse og selvorganiserende arbejdsgrupper osv. Sådanne strukturer og organisationsformer - som er velkendte inden for forskningen - anses som værende de bedst egnede strukturer til at håndtere konkurrencen på det globale marked i en stadig mere foranderlig og kompleks verden.”

Forhandlingsarena

“Et vigtigt særtræk ved mange forskningsprojekter er, at forskningsprojektlederne ofte ikke er deltagerens foresatte og derfor ikke har nogen formel autoritet. Formelt set er deltagerne således ikke forpligtede til loyalitet over for projektlederen, hvilket betyder, at forskningsprojektlederen er nødt til at forlade sig på forskernes egen motivation eller på sin egen evne til at motivere, forhandle og overtale. Ydermere kan projektgruppens medlemmer være involverede i flere aktiviteter på samme tid og have mange indbyrdes stridende forpligtelser såsom undervisning, administration og deltagelse i andre projekter. Denne mangfoldighed af forskellige motiver, konkurrence om tid, manglende formel autoritet, traditioner for demokratisk ledelse m.m. gør forskningsprojekter til en “forhandlingsarena”, hvor alle aktørerne og deres forskellige ønsker og motiver skal samles i et fælles mål.”

citater fra Erik Ernø-Kjølhede: “Viden om - ledelse, viden og virksomheden”, Roskilde Universitetsforlag, 2000. 278 sider, 250,00 kr.

Corporate management

Den største forandring på universiteterne i de seneste 10-20 år er nok krav om "professionelt management", fortæller engelsk rektor med udgangspunkt i britiske erfaringer med eksternt udpegede bestyrelser og rektorer

INTERVIEW

"Den største fare, når man ændrer styringsformerne på et traditionelt universitet med medarbejderdemokrati, er et management-styre. I England er der da universiteter, hvor den udpegede rektor styrer efter finansielle termer og ikke interesserer sig for fundamentet: undervisning og forskning. Der er også steder, hvor man får senior-managere, som opbygger store administrative systemer, som ikke passer til aktiviteterne. Hovedproblemet opstår, hvis lederne bliver adskilt fra basis. I den forstand afhænger alt i et godt lederskab af, at der er en form for konsensus i organisationen".

For **Vice-chancellor Peter Scott fra Kingston University** i Syd Londen er historien om Danmarks Tekniske Universitets ændrede status ikke direkte skræmmende. At der skal en bestyrelse i spidsen, og at rektor udpeges, er nærmest reglen i England, mens det varierer, om dekaner og institutledere vælges.

Scott har gennem deltagelse i internationale kommissioner og forskningssamarbejder kendskab til, at der er fordele og ulemper ved en kollegialt valgt leder versus en udpeget:

"Organisation kan da være hæmmet af en mangel på handlekraft hos den valgte leder, der jo sidder i en begrænset periode. Og det kan være nødvendigt med et mere professionelt management, hvor man især i den indledende proces får nogle redskaber til at sætte de nødvendige processer i gang. Det kan altså være nødvendigt i starten, men dermed ikke sagt, at det skal fortsætte sådan. Det britiske kvalitetssikrings-system er et godt eksempel".

Bestyrelsens rolle

"Det er bestyrelsen, som lægger den overordnede linie. De er ofte hentet udefra, og det er forbavsende at se, hvor hurtigt de bliver integreret i universitetets liv. De kan godt engagere sig i økonomien og i store byggeprojekter, men jeg har aldrig været ude for, at de forsøgte at påvirke sig direkte i forskningsvalget på et institut eller i curriculum".

I England udpeges bestyrelsen efter en indstilling indefra, og det er med til at øge integrationen, mens bestyrelsesmedlemmer i USA ofte udpeges direkte af den politisk valgte guvernør, og her er de ikke så integrerede i universitetslivet, vurderer Scott.

Bestyrelserne udtrykker deres overordnede holdninger, men blander sig ikke i den egentlige drift. Legaliteten hertil er i øvrigt også uklare, siger Scott, for deres bemyndigelser ligger i en gråzone. Og den grænse er meget sjældent blevet ud-

fordret, hvorfor det traditionelt har været det kollegiale organ, senatet, der beskæftiger sig med at foretage forskningsprioriteringer og udvælgelse af curriculum.

Vice-chancellors rolle

I dansk sammenhæng ville Peter Scott være rektor, men titlen Vice-chancellor antyder, at han er underordnet en bestyrelse. Det er ikke en post, man ansøger om eller stiller op til, men bliver anbefalet til. Scott er således headhuntet til Kingston.

Kun Oxford og Cambridge har ikke eksterne bestyrelser, men kollegiale valg. På alle andre universiteter har der i mange år været bestyrelser med eksterne medlemmer, men ellers har Vicechancellor traditionelt været udpeget af university-councils (bestyrelser, *red.*).

"Vice-chancellor-konstruktionen gav position som en slags oligark (fåmandvælde, *red.*)! Oprindeligt mente man vel, at den rette person ville skabe image, hente forskningspenge samt have en rekrutteringseffekt. Men argumentationen er i stigende grad gået i retning af en professionalisering af managementet. Budgettet er vokset, administrationen er blevet større, kravet om ekstern finansiering er vokset, og der er ikke mindst kommet et større statsligt krav om corporate planning. Og det er et krav, som en person, der er (kollegialt) valgt for en kortere årrække, vil have sværere ved at leve op til".

Der er eksempler, på at Vice-chancellors, dekaner eller institutledere er blevet gået som følge af alvorlige forvaltningsfejl, eller at de har mistet forbindelsen med basis. Og der er da konflikter mellem vice-chancellor og dekaner, der har opbygget selvstændige fakulteter og opfører sig territorialt. Men den konflikt er dog mere hyppig i Centraleuropa, hvor fakulteter ofte er opbygget pr. lov, end i England, hvor der er tradition for at forstå og lede som et "enhedsuniversitet", bemærker Scott tørt.

Det eksterne pres er positivt og negativt

Halvfemserne betød nye evalueringsmetoder - "performance indicators, consultants, bibliometric measures, ranking" - samtidig med, at budgetterne er blevet større, og der er kommet større opmærksomhed om, hvordan pengene bliver brugt.

"Det eksterne pres kan virke positivt; for eksempel havde det engelske kvalitetssikrings-agentur (som i halvfemserne har lavet turnus-evalueringer af hvert universitet og giver kvalitetsbedømmelser, som afspejler sig i de statslige bevillinger,

red.) en positiv effekt, idet det tvang universiteterne til at se kritisk på deres egen praksis. Det medførte forbedringer, men nu er det udartet i et for kompliceret bureaukrati. Dels har det medført en adfærd, hvor universiteterne indretter sig på spillet. Og dels opleves det i praksis som et disproportionalt system, hvis nytte ikke står mål med besværet. Der burde være nogen, som lavede en cost-benefit-analyse på det system ...", siger Scott, der også på andre måder maner til besindighed:

"Det er mit indtryk, at den egentlige "managerialism" ikke stammer så meget fra indførelsen af "industriens værdier", men i højere grad fra finansministeriets konstante krav om effektivisering, målbarhed, evaluering, rapportering osv. Den betyder en stadig indskænkning af friheden til at manøvrere".

"Man skal ikke overdrive det eksterne pres' betydning. Godt nok påvirkes universitetet af omverden, og universitetet ændres af pres udefra. Men man skal ikke glemme, at der altid har været reform-mindede personer på universitetet, og at mange reformer kommer indefra. Det siger jeg bare for at imødegå dem, der hævder, at universitetet har en enorm inertie, som kun flyttes af påvirkning udefra", siger han med særlig adresse til de parlamentsmedlemmer, som ikke har forståelse for det særlige ved universitetet.

Der har også altid været folk på britiske universiteter, som så det som deres rolle at arbejde for at udvide det fælles universitets rolle, og den tankegang har gjort det lettere at tilskynde til interne reformer.

Corporate management

Det er en globalt forekommende proces, at politikere, embedsmænd og erhvervsliv taler om nødvendigheden af et øget samspil mellem universiteter, stat og erhvervsliv om forskning og uddannelse. Der tales om korporatisme, dvs. krav om sammenslutning med et fælles formål.

For Scott karakteriseres det korporative universitet ikke primært ved triangelstat-universitet-industri. I praksis sætter det sig mere igennem som krav om "**professionelt management**" på universitetet, og dette "corporate management" er nok den største forandring, der er sket på

Vice-chancellor Peter Scott

universiteterne de seneste 10-20 år.

Og dette management har er af afgørende betydning for et universitets udvikling i det 21. århundrede:

“Den vanskeligste opgave, som møder universitetsledere, vil være at forlige universitetets stigende åbning af det intellektuelle engagement mod det omgivende miljø med nødvendigheden af at bibeholde dets normative fokus og *manageriel sammenhæng*”, siger han med henvisning til, at han forudsiger, at universiteternes centrale rolle i samfundet måske bliver som fornyer på den ene side og som “stabilisator” og “mediator” i et samfund under påvirkninger fra mange sider.

Forskningsstyring

Det professionelle management er gennemtvunget af flere elementer. Der er sket en løbende underkapitalisering, dvs., at den offentlige finansiering af basisforskningen er faldet. Det tvinger universiteterne til at se sig om efter alternative finansieringskilder (som i England bliver private fonde m.m., men også udenlandske studenter betaling!).

“Selvfølgelig sker der en styring af forskningens retning, når der kanaliseres forskningspenge i bestemte retninger. Det betyder, at videnstunge og kapitalstærke industrier som f.eks. medicinalbranchen er med til at prioritere forskningen og universitetets udvikling. Det er imidlertid forkert at sige, at det betyder en indførelse af “industrielle værdier” på universitetet. Det er mit indtryk, at den egentlige “managerialism” i højere grad stammer fra finansministeriets konstante krav om effektivisering, målbarhed, evaluering, rapportering osv. Den betyder en stadig indskænkning af friheden til at manøvrere”.

Og så tilføjer han, at man i England står over for nogle af de samme problemer som i den danske sektorforskning: “Men der er da også kontante eksempler på, at statsinstitutioner har bestilt en undersøgelse, og hvis den kommer ud

med “de forkerte svar”, så gemmes den væk ...”

Professioners indblanding i curriculum

Vice-chancelloren har ikke kendskab til bestyrelser, der har blandet sig i curriculum (det faste læsestof under studium, *red.*).

Det pres laves af professionsgrupper som læger, jurister eller ingeniører eller af formænd for store koncerner, som har særlige brancheinteresser.

“Men hvor professionerne tidligere mente, at de havde ret til at kontrollere, så har universiteterne faktisk fået større frihed til at fastlægge curriculum, og hvordan der undervises”, siger Scott. “Ikke at det betyder en større variation, for der er samtidig flere mekanismer, som virker for en ensartethed og sammenligning. De jævnlige check fra evalueringer (kvalitetssikrings-agenturet, *red.*), benchmarking, peer-reviewing sætter en fælles national standard i generelle termer”, siger han og tilføjer, at studenterne godt kan lide disse øvelser, fordi de giver dem en mulighed for at overskue markedet og internt også en mulighed for at udtrykke deres synspunkter.

Markedskræfterne

“Der er en potentiel fare i den eksterne finansiering. Man skal ikke være ukritisk over for, hvem man laver partnerships med”, siger han, men indrømmer samtidig, at han kun kender få eksempler på, at universiteter har afvist at samarbejde med private, når de havde udsigt til at få flere penge. “Fundings værste trussel opleves ikke at komme fra de store industrielle firmaer, men snarere fra staten. Universiteterne oplever, at politikerne styrer ved at skruer ned for basismidlerne og dermed overlader finansieringen til de frie markedskræfter”.

At lade de frie markedskræfter herske giver en risiko for, at især humaniora marginaliseres økonomisk. Det sker, når ressourcerne søger mod de såkaldt anvendelsesorienterede områder, og det gælder især de tekniske videnskaber. Han er ikke helt så bange for samfundsvidenskaberne muligheder, fordi politikere og embedsmænd har indset disse videnskaberne evne til at komme med analyser, som kan anvendes i praksis. “Det betyder, at samfundsvidenskaberne har bedre betingelser end humaniora, hvilket dog ikke betyder, at de ikke kan få problemer med at skaffe penge til den egentlige grundforskning.

Han vil ikke svare skråsikkert på spørgsmålet om, hvorvidt det også er en ideologisk kamp, når forskningsfinansieringen i højere grad overlades til markedskræfterne:

“Det er svært at svare på. Der er nok nogle i Finansdepartementet, som mener, at der ikke er management nok, og som har operationelle argumenter for at svække den akademiske autonomi. Og

der er da politikere, som synes, at nogle samfundsforskere er for venstreorienterede. Der er sågar nogle politikere fra Labour - der ellers går ind for at arbejderklassebørn skal have adgang til eliteinstitutionerne - som spørger, hvorfor man skal tage andenklasses studerende ind på mediestudier”, konstaterer Scott. “Men det er vanskeligt at gøre disse interesser og stemmer til en samlet ideologisk bevægelse i samfundet, for der er samtidig andre, som ytrer et mere nuanceret syn”.

Det humboldt'ianske universitet i opbrud

Scott mener, at den engelske universitets-tradition nok er anderledes end de kontinentale tyske “Humboldt'ianske” principper, hvor universitetet har en høj grad af selvdisponering på forsknings- og undervisningsområdet og dermed kan afskærme sig fra (uønsket) indflydelse udefra:

“Det humboldt'ske universitet er da en lidt anden tænkning end den britiske og har nok medført en anden struktur. Men spørgsmålet er da, om autonomien er mere formel end reel - selv på tyske universiteter i sidste århundrede. Og alle europæiske universiteter må se i øjnene, at grænserne mellem universitet og omverden udfordres i disse år. Og det må ikke ses som en trussel, men en udfordring ...”

Scott bruger et eksempel for at tydeliggøre udviklingen:

“Processen tydeliggøres egentlig meget godt ved de britiske ‘polytechnics’ (tekniske højskoler, *red.*), som først i begyndelsen af halvfemserne blev forfremmet til universiteter. De har traditionelt altid haft en tæt forbindelse til industrien, krav om målbarhed, anvendelsesorientering osv. Og de kriterier bliver mere og mere et grundlag for de gamle universiteter. På den måde kommer de to systemer - polytechnics og de gamle universiteter - til at ligne hinanden mere og mere”.

JØ

Vice-chancellor Peter Scott fra Kingston University i Syd-London er tidligere professor i uddannelsesspørgsmål, fhv. direktør for centret for uddannelsespolitiske studier ved Leeds Universitet. Og så har han været redaktør af Times Higher Education Supplement (THES, som FORSKERforum jævnligt bringer uddrag fra). Forsker i det moderne universitets udvikling og er involveret i flere fælleseuropæiske forskningsprojekter.

Teknik og naturvidenskab får særbehandling

- mens humaniora og samfundsvidenskab står nederst i hierakiet, siger universitetsdirektør:
Når det går godt eller nogenlunde godt og der ikke sker større ulykker, så får man nemlig ingen opmærksomhed fra politikere og ministre

“Der er desværre en tendens til, at politikerne giver naturvidenskab og teknologi en stadig større del af kagen. Handelshøjskolen - såvel i København som i Århus - bliver straffet for at klare sig godt inden for de eksisterende ressourcer, hvorimod DTU og dele af naturvidenskab bliver reddet hver gang, de har problemer”, siger universitetsdirektør Gert Bechlund fra Handelshøjskolen i København (HH-K).

“Handelshøjskolerne bliver straffet for ikke at lave ulykker. Hvis et af de gamle universiteter kom ud med et underskud på 50 mio. så er jeg fuldstændig overbevist om, at politikerne vil komme med en redningsplan. Hvis et teknisk universitet står i afmagt og mangler studenter og penge, så er der ligeledes lydighed over for det. Men over for samfundsvidenskab og humaniora findes den velvilje ikke ...”

Ingen opmærksomhed om os

Bechlunds udfald er ikke et udtryk for brødnid, men mere et forsøg på at råbe politikerne op: “Når der præsenteres et særinitiativ, så tænker vi tit: Nå, der er endnu engang er der lagt op til en redningsplan for de tekniske og naturvidenskabelige områder. Det er ikke en bebrejelse mod DTU eller KU-naturvidenskab. Men jeg må da samtidig indrømme, at vi ser særinitiativer som nok et bevis på, at det endnu engang har kunnet betale sig at lade stå til, at undlade at tilpasse områderne til økonomien”, konstaterer direktøren og fortsætter:

“Der er jo en fantastisk enerti i det; ingen forestiller sig jo at man lukker Københavns Universitet. Men på handelshøjskolerne er vores drift præget af, at vi arbejder tæt på erhvervslivet og vi lægger derfor vægt på, at vores regnskab ikke går i minus. Men det sker da også ud fra en overbevisning om, at der ikke vil være nogen, som redder os, hvis vi stod i samme situation ...”

Politikerne skal profilere sig

Universitetsverdenen er i stigende grad reguleret af politiske initiativer. Det sker i et spændingsfelt mellem politikernes behov for at markere sig og hvad medierne syntes, er gode historier. Politikerne og ministerierne lever i stigende grad af at profilere sig i særlige indsats og ved at bakke op om formål som har stor gennemslagskraft i medierne, mener Bechman.

Det betyder at man ikke kan komme med problemer om at driften ikke hænger sammen.

“Finansminister Lykketoft gnaver lidt hvert år, så det bliver i stigende grad discount- uddannelser og -forskning. Alligevel har handelshøjskolerne været i stand til at fastholde et rimeligt niveau på uddannelserne. Vi er da realister, men samtidig frustrerede over, at når det går godt eller nogenlunde godt og der ikke sker større ulykker, så får vi ingen opmærksomhed fra politikerne og ministre. De vil ikke røre ved områder, hvor det bare går rimeligt godt - selv om det med samfundsøkonomiske briller godt kunne betale sig at forbedre kvaliteten”.

Gert Bechlund

Nederst i hierakiet

“Der har været stor og berettiget opmærksomhed omkring teknisk videnskab og naturvidenskab, som har problemer med studentersøgningen. DTU og KU's naturvidenskab har svært ved få økonomien til at hænge sammen under taksametersystemet. Det forstår vi godt. Men måske er det kortsigtet at løse problemer ved brandslukning og kunstigt åndedræt, helt bortset fra at noget af deres problem med søgningen jo nok skal løses i folkeskolen og gymnasiet! Og for andre fagområder betyder politikernes profileringsinteresse en snæver fokusering på teknik og naturvidenskab, og at andre syltes.

“Vi bliver tæt barberet og straffet for at klare os med små ressourcer. Men det er faktisk et meget følsomt system, når vi på handelshøjskolerne i København og Århus ligger nederst i universitetshierakiet med de laveste taksametre og de mindste forskningsbevillinger”.

Finansloven: Teknik og naturvidenskab

Årets finanslov har også indbygget en prioritering af teknik og naturvidenskab. Det sker for eksempel, når der i Undervisningsministerens aftale pludselig står:

“Som en integreret del af aftalen gøres en særlig indsats for at styrke de tekniske og naturvidenskabelige områder. Dette gøres ved en pædagogisk-didaktisk indsats, herunder anvendelsen af IT, så tilgangen til de tekniske og naturvidenskabelige uddannelser kan øges og studenterbstanden fastholdes” (Vestagers flerårsaftale).

“Et typisk eksempel. Hver gang der er brug for en særlig indsats, så tænker politikerne forlods, at det er en lejlighed til at gøre noget for teknik og naturvidenskab. Det er da i orden med en særlig indsats på udvalgte områder. Men på den anden side må handelshøjskolerne sige, at samfundet altså også har brug for samfundsvidenskab, erhvervsøkonomi og erhvervsprog. Vi oplever bare, at vi har meget lille chance for at komme i betragtning, fordi handelshøjskolerne udadtil er en succes-historie: Kandidaterne går som varmt brød, og erhvervslivet er åbenbart tilfreds med de kompetence, som vi giver dem”, siger Bechlund.

Cigarkassernes øremærkning

Politikernes profileringsinteresser resulterer også i særprogrammer og -puljer: “Der, hvor politikerne løfter, er på udvalgte indsatsområder, hvor politikerne og ministeren laver noget nyt og anderledes. Som nok kan være vigtigt, men det giver ikke kroner til vores kerneområder: Det brede arbejde på samfundsvidenskab og humaniora.

Og det til trods for at det med samfundsøkonomiske briller ville være en bedre investering at forbedre den almindelige virksomhed. Det havde en erhvervs-virksomhed satset på ...”, siger Bechlund.

Særbehandlingen giver sig også udslag i diverse program- og puljeinitiativer. Politikerne øremærker og målretter også indsatsen:

“Politikerne vurderer køligt, hvordan pengene bruges bedst og mest synligt. Jeg tvivler ikke på, at Birte Weiss deler vores opfattelse af, at der bør være flere frie forskningsmidler og mere grundforskning. Men virkeligheden er jo lidt modsætningsfyldt. På den ene side siges der, at der er for mange cigarkasser. Men i praksis ser vi politiske forlig med nogle cigarkasser, som følger de nye stemninger i politiske kredse”.

Programmerne er øremærket bestemte indsatsområder og for humaniora og samfundsvidenskab er det et meget selektivt valg, om man har mulighed for at byde ind på dem:

De tekniske og naturvidenskabelige fag får særbehandling, fordi de har problemer med at rekruttere studenter.

“Grundlæggende konstaterer vi nøgternt, at de næsten altid lugter af teknik og naturvidenskab. Eller også finder vi ud af at pengene er øremærket på forhånd til at ‘redde’ nogle eksisterende centre el.lign. Og hvis endelig programmet har en vis berøring med os, så byder vi ind på en mindre del af det ...”

Universitetsdirektøren - der er tidligere dekan for erhvervsøkonomi - tillader sig endelig at stille et forsigtigt spørgsmål til politikernes evne til at formulere de aktuelle forsknings-dagorden: “På universiteterne mener vi jo at være mindst lige så gode som politikere og embedsmænd til at prioritere forskningsindsatser”.

Finanslovens forskningspuljer

I den aktuelle finanslov er der oprettet en tværgående forskningsinitiativer på 30 mio. kroner i fire temaer, og her kan Handelshøjskolen således kun byde ind på det ene: “Netværkssamfundet, IT-læring og pædagogik og integreret produktion”. De tre øvrige områder vedrører alle teknik, sundhed og naturvidenskab.

På samme måde er det i indlejringspuljen på 20 mio. kroner til “en lang række væsentlige emner inden for f.eks. miljø, bioteknologi og fødevarer”.

DTU har fået særbehandling

DTU får gennem selvejet nu mulighed for at belåne bygningerne for at kunne modernisere og tiltrække flere studenter.

“DTU har fået særbehandling. Det er åbenbart, at den dårlige økonomiske situation og omtalen af vedligeholdelse, sundhedsfare for studerende og laboratorieforhold har spillet en vigtig rolle for selvejet”, konstaterer Bechlund, som ikke er afvisende over for at indgå den samme handel.

“Hvis vi på Handelshøjskolen fik tilbudt en milliard, så tror jeg gerne vi ville

gå over til en sådan model - også med bestyrelse m.m.! Vi har drøftet muligheden med Forskningsministeriet, og da de ikke havde noget at tilbyde os, så måtte vi jo være tilfredse med vores forhold, herunder styrelsesforholdene”.

Han kalder DTU-modellen en snedig bogholderimæssig manøvre, som skaber en friværdi, som kan belånes. Det spændende er så, om konstruktionen er så vellykket, at den giver bevægelsesfrihed til at ændre noget. For selvejet forbedrer jo ikke søgningen til ingeniørområdet i sig selv, siger Bechlund og tilføjer at det virkelig spændende bliver, om den tilførte kapital gør det muligt at investere i nye forretningsområder, som kan få DTU-forretningen til at hænge sammen.

DTU har tillige formået at holde sig ude af ministeriets nye model til husleje-regulering på universiteterne, som i praksis vil betyde en omfordeling. De andre universiteter havde ellers gerne set, at DTU var med, fordi DTU råder over forholdsvis mere plads end de øvrige universiteter, og niveauet for beregningen havde dermed været et andet.

“Det kan godt være, at Københavns Universitet bliver hårdt ramt af modellen. Men den bliver også et problem for HH-K, fordi vi har nye bygninger, som er belånt - mens HH-Å råder over ældre bygninger, som er betalt”.

Anvendelsesorientering giver sympati

I politikernes forståelse er teknik og naturvidenskab produktionsorienteret; de bidrager til samfundets vækst. Samtidig har store firmaer og stærke brancheorganisationer stor gennemslagskraft, når de efterlyser teknisk og naturvidenskabelig kompetence. Denne “anvendelsesorientering” giver sympati hos beslutningstagerne:

“Ingeniørskolerne og DTU leverer en viden som er koblet tæt til produktionsvirksomheder. Dansk Industri og fagbevægelsen går derfor stærkt ind for at styrke disse uddannelsesområder. Erhvervslivet råber på teknikere og it-medarbejdere”, konstaterer direktøren. “Men samfundet råber også på dygtige erhvervsøkonomer og samfundsvidenskabsfolk. Og man kan da godt være skuffet over, at DI, fagbevægelsen og politikerne ikke forstår humanisters rolle - på trods af at mange af disse bredt arbejder med kommunikation og sprog, som et moderne samfund har lige så meget brug for.”

Grønthøsteren rammer ekstra hårdt

Bechlund har forståelse for bestræbelser på at økonomisere. Nogle steder kan der skæres fedt bort. Men der findes ikke andre områder i kongeriget med lavere taksametre end samfundsvidenskab og humaniora, inklusive folkeskoler, gymnasier, mellemuddannelser, siger han.

Men da samfundsvidenskab er det største område målt i studerende, så betyder selv en marginal forbedring af taksametrene en stor merudgift for staten.

“Konsekvensen er, at når vi presser økonomien, så presser vi også kvaliteten. Det betyder større hold, flere forelæsnings- og en anden pædagogik. Den individuelle støtte til studenterne bliver mindre, og det kan kun hænge sammen, fordi erhvervsøkonomi har meget god søgning, mens det er gået lidt nedad for erhvervsprog. Men medieomtalen er alt for lille til, at politikerne vil høre på det”.

jo

Frivillig fratræden

NN indgik modvilligt en aftale om "frivillig fratræden" efter 38 års ansættelse på DTU.

Bagefter konstaterede ombudsmanden imidlertid, at det skete efter et "utilbørligt pres fra myndigheden".

Det retslige spørgsmål er nu, om den slags aftaler suspenderer forvaltningslovens krav - og om det betyder, at institutionerne dropper fratrædelsesaftaler i fremtiden

I april 1997 besluttede Danmarks Tekniske Universitet (DTU), at der skulle ske afskedigelser blandt det videnskabelige personale. Begrundelsen var et voldsomt fald i studenteroptaget. På institut for matematik skulle den videnskabelige medarbejderstab reduceres med tre stillinger inden for kategorien "mindre forskningsaktive medarbejdere".

Af referatet af møde nr. 23 i DTU's Konsistorium fremgår det, at "det er en væsentlig del af politikken i forbindelse med nedlæggelse af VIP-stillinger, at virkningerne for de medarbejdere, hvis stillinger nedlægges, skal søges afbødet mest muligt gennem tilbud om frivillige fratrædelsesordninger, interne omflytninger m.v."

Afsked efter samlet vurdering

Vurderingen af, hvilke medarbejdere, der skal udpeges til afskedigelse, foretages som en samlet vurdering, hvor følgende forhold inddrages:

- medarbejderens faglige viden og denne videns betydning for instituttets faglige udvikling
- medarbejderens fleksibilitet i forhold til instituttets opgaver, herunder vilje og evne til at påtage sig ændrede eller nye opgaver
- medarbejderens udviklingspotentiale - fagligt, og for VIP's vedkommende ligeledes pædagogisk
- medarbejderens samarbejdsrelationer til kolleger, studerende og ledelse
- øvrige forhold, herunder sygefravær m.v.

Af konsistoriemødets referat fremgår det yderligere, at "instituttlederen forelægger sit forslag (til afskedigelse, red.) over for rektoratet og fortæller derefter medarbejderen, at hans eller hendes stilling nedlægges. Instituttlederen skal samtidig give en forklaring på, hvorfor det er den pågældendes stilling - og ikke en andens - der nedlægges. Der skal ligeledes orienteres om de muligheder, der er i form af frivillig fratrædelsesordning, seniorordning m.v."

Frivillig tvang

NN (navnet er bekendt af redaktionen FORSKERforum) var en af de "udpegede". I et brev af 2. april 1997 indkaldte instituttlederen NN til en samtale den følgende dag, torsdag den 3. april kl. 11.30. NN modtog brevet torsdag morgen kl. 9.05, da han ankom på instituttet, hvor han skulle have en forelæsning fra kl. 9.35 til 10.55. På mødet orienterede instituttlederen ham om besparelsessagen, som betød, at tre stillinger, primært knyttet til undervisning, skulle nedlægges. NN fik desu-

den udleveret et "Notat om fratrædelses- og seniorordninger".

Af dette notat fremgik det, at en frivillig fratrædelsesordning indebar dels en tjenestefrihedsperiode på syv måneder og dels et fratrædelsebeløb på seks måneders løn, fordi NN havde været ansat på DTU i 38 år. I modsat fald, altså hvis NN foretrak at lade sig afskedige uansøgt, ville han få løn i seks måneder fra opsigelsesdatoen og yderlige tre måneders fratrædelsesgodtgørelse.

Forskellen på ansøgt afskedigelse og uansøgt afskedigelse var altså fire måneders løn.

NN tøvede med at søge sin afskedigelse, fordi han, som han senere selv udtrykker det, er usikker på, "hvad de økonomiske vilkår er, hvis jeg - efter 38 år på DTU - vælger afskedigelse". Han finder det dybt krænkende at være tvunget til at gå "frivilligt via en dom, der er afsagt, uden at jeg har haft blot den mindste mulighed for forsvar, og uden at jeg kender "anklagen"".

Den 12. maj 1997 "rykker" personaleforvaltningen på DTU NN for en "ansøgning om frivillig fratrædelse". Ti dage senere har NN et møde med en medarbejder i personaleforvaltningen, hvor NN orienteres om vilkårene for en frivillig fratrædelse. Samme dag underskriver NN personaleforvaltningens blanket om frivillig fratrædelse. I opsigelsen tilføjer NN dog med håndskrift: "Idet jeg dog gør opmærksom på, at det er "frivillig tvang"".

NN klager til ombudsmanden ind

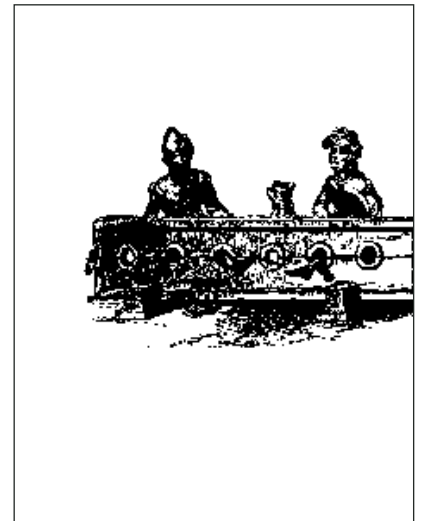
Så går der otte måneder. I januar 1998 henvender NN sig til ombudsmanden. NN havde i mellemtiden erfaret, at han havde en "hel del rettigheder, som var blevet overtrådt på det groveste" i forbindelse med sin afsked fra DTU.

Nu korresponderer Ombudsmanden, DTU, Forsknings- og Undervisningsministerier og NN med hinanden i knap otte måneder for at få belyst sagen nærmere. NN fastholder den mangelfulde sagsbehandling i forbindelse med sin afskedigelse - og DTU og Forskningsministerier fastholder, at sagsforløbet "ikke er behæftet med sådanne fejl, der kan begrunde ugyldighed i henhold til den indgåede aftale om en fratrædelsesordning for NN".

NN indbringer på ny sagen for ombudsmanden. Det sker 14. august 1998. Argumentationen skærpes nu.

Ombudsmanden beder Forskningsministeriet komme nærmere ind på "NN's påstand om, at hans accept af aftalen om frivillig fratrædelsesordning ikke var fri-

villig". Ombudsmanden beder også ministeriet om at gøre nærmere rede for baggrunden for, at NN blev valgt til afskedigelse.

I svaret fra Forskningsministeriet fastholdes det, at DTU havde anset "fratrædelsesordningen indgået det frivilligt grundlag". Dog medgives i svaret, at der i den oprindelige indstilling om NN's afskedigelse "ikke var givet nogen særlig grundelse for", hvorfor netop NN var udpeget til afskedigelse.

I brev af 4. februar 1999 fastholder NN sin klage over afskedigelsesproceduren med bl.a. følgende passus: "Afskedigelsen" bliver - efter min mening - ikke frivillig, bare ved at man kalder den frivillig. Jeg kunne afskedige mig selv - ved at gå "frivilligt" - eller jeg ville blive afskediget af DTU. I begge tilfælde en af mig uønsket afslutning på 38 års arbejde - en "afskedigelse"".

Ombudsmanden underkender DTU

Ombudsmanden afgiver herefter en udtalelse, der støtter NN's synspunkter og klage. Ombudsmanden erkender, at der kan "ske lempelser i sagsbehandlingen, hvis der ikke kan rejses tvivl om, hvorvidt den ansatte har truffet sin beslutning om at søge sin afsked på et korrekt og fyldestgørende grundlag". Men det er efter ombudsmandens mening ikke tilfældet i NN's sag. Ombudsmanden skønner, at der i forbindelse med NN's "frivillige" afskedigelse har været tale om "vildfarelser" og "utilbørligt pres fra myndigheden".

Så langt så godt - set med NN's øjne i hvert fald - i den konkrete sag. Men så kommer ombudsmanden med følgende udtalelse: "Efter min opfattelse kan en forvaltningsmyndighed ikke frigøre sig fra forvaltningslovens krav til sagsbe-

Universitetet i det 21. århundrede

Universitetet har ikke længere monopol på vidensproduktion, men konkurrerer med andre uddannende og forskende organisationer.

Universiteterne skal samtidig håndtere masseuddannelse, og må indstille sig på en anden rolle, siger Peter Scott

handlingen ved at søge en afskedigelse og vilkårene herfor gennemført som en aftale". Endvidere mener han, at "alle udpegede i økonomisk henseende burde behandles efter samme fratrædelsesordning, uanset om de blev afskediget uansøgt eller efter ansøgning". Hans konklusion er: "En sådan forskelsbehandling er grundlæggende i strid med almindelige retssikkerhedsprincipper og forvaltningslovens ufravigelige karakter".

Derfor henstiller han til, at myndighederne genoptager NN's sag.

Boomerang: Slut med fratrædelsesaftaler?

Både Forskningsministeriet og DTU har taget ombudsmandens udtalelse til efterretning. Derfor ligger NN - og hans advokat - i forhandlinger med DTU om en eller anden form for erstatning.

Hvad det ender med, er selvfølgelig interessant for NN i første omgang. Et spørgsmål er det, om andre i NN's situation - i tilfælde af et for NN fordelagtigt udfald af sagen - vil forsøge at rejse deres egne sager. Men et andet og mere væsentligt og principielt spørgsmål er det, om de ansættende institutioner - in casu universiteterne - vælger at droppe alle frivillige fratrædelsesordninger, hvis NN får principielt medhold i sin klage. Så kan institutionerne jo lige så godt blot afskedige uansøgt. Og spare penge oven i købet. Så bliver det historien om igen om en boomerangen, der bagefter rammer én i nakken.

For øjeblikket ligger NN og hans advokat - som NN selv har valgt - som sagt i forhandlinger med DTU. FORSKERforum vil følge sagen (se: www.forskeren.dk).

mt

"Universiteternes ekspansion og ændrede funktioner har nedbrudt den traditionelle (elitære) institution. Universitet er ikke et selvrefererende system, som det var engang. Det fungerer i en meget mere kompleks virkelighed; andre institutioner er nemlig også vidensproducenter. Universiteterne har også fået en ny opgave i masseuddannelserne. Universitetets autoritet og folks tro på eksperter er blevet mindre. Universiteterne må alt i alt indstille sig på en ny - og meget mere differentieret - rolle. Og det ser jeg ikke som en begrænsning, men som en ny mulighed".

Sådan lyder hovedkonklusionen i **Peter Scotts** forsøg på at indkredse de betingelser og udfordringer, som møder nutidens universiteter. Det har han senest gjort som redaktør af en helt ny artikelsamling, "Higer Education Reformed", som søger at indkredse kravene til det 21. århundredes universitet.

Scott (se side 19) henviser grundlæggende til den moderne sociologi, som konstaterer, at der ikke længere kan defineres stabile domæner som i den klassiske sociologi; der er ikke længere så distinkte grænser mellem stat og marked, mellem kultur og samfund, mellem offentlig og privat (-isering) osv. Også universitetet stilles over for helt nye udfordringer. Videnskabens domæne er blevet anfægtet; hvor den traditionelle videnskab foregik lineært, kumulativt og med rødder i teoriopbygning (fase 1-science, jf. sociologen Gibbons), så har man for længst bevæget sig ind i det vidensproducerende samfund, hvor denne opbygges på overskridende vis, og som er stærkt refleksivt og tage afsæt i overførsel (eng. applications, red.), anvendelse eller implikationer (fase 2-science).

Dette vidensproducerende samfund er kendetegnet ved at have en lang række af sociale, økonomiske og kulturelle aktiviteter, der indebærer "forsknings-komponenter". Mange andre institutioner er nu uddannende- og forskende organisationer, fordi de "handler" med vidensprodukter, og fordi de beskæftiger videnspersonel.

Universitetet har stadig en central rolle som oplærer af dette personel og som videnstank. Samtidig stilles universitetet over for kravet om at være masseinstitution med den sociale rolle at håndtere en stadig større studentermasse.

Anakronisme og en ny holisme

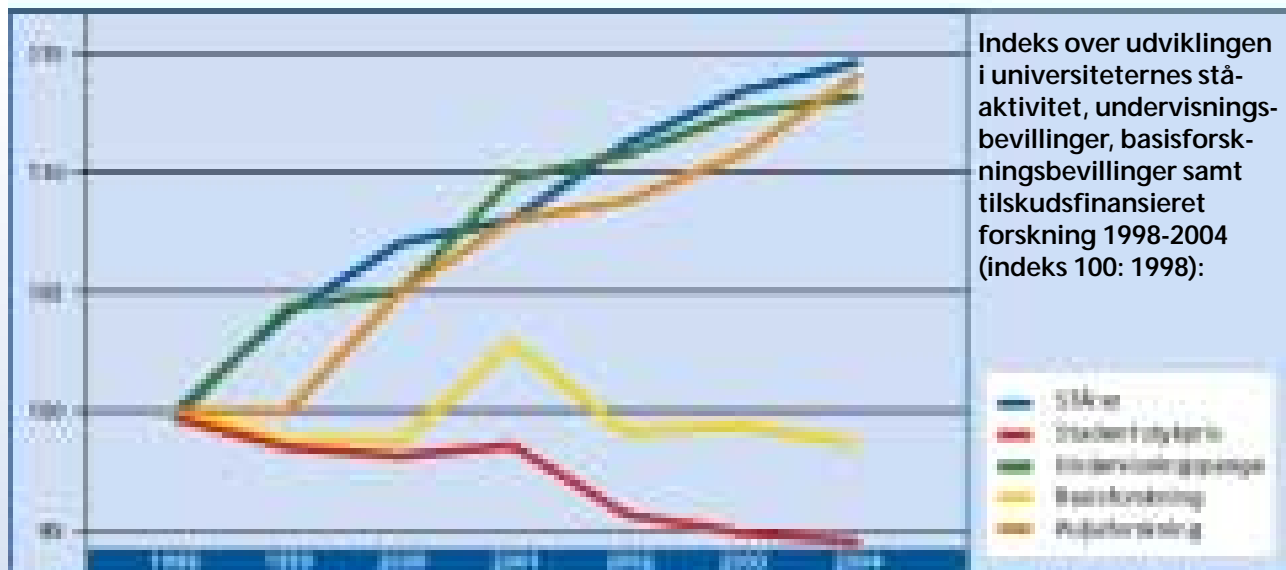
Det opleves af mange (ud fra fase 1-tankegang) som den tyngende modsætning mellem universitetets rolle som producent af videnskabelig viden og oplæring af nye forskere på den ene side og så ansvarlig for at opfylde markedets (og demokratiets) krav om massedeltagelse i universitetssystemet. Og den bagvedliggende tankegang er, at massedeltagelsen uvægerligt vil svække universitetets videnskabelige elitære base, konstaterer Scott.

Ifølge ham er uddannelses- og forskningspolitik i mange lande stadig baseret på troen på nødvendigheden af at isolere de videnskabelige (elite-?) funktioner fra de sociale (masse-?) funktioner. Intentionerne er ofte at skabe en klarere praktisk adskillelse mellem forskningen og uddannelsen.

Men i virkeligheden er de to agender - det videnskabelige og det sociale - allerede blevet sammenblandet. Og her er det så Scotts pointe, at der ikke er tale om en svækkelse, men om en ny mulighed. Universitetet i det 21. århundrede skal måske se sig selv som en holistisk institution: For det første fordi det bliver stadig vanskeligere at holde fast i en anakronistisk opdeling mellem forskning og undervisning, mellem videnskabelige og sociale roller. Og for det andet bliver universiteterne nødt til at slå sig til fæls med en de-institutionalisering, fordi grænserne mellem "indenfor" og "udenfor" ikke har nogen mening i et moderne videnssamfund.

Universitetets rolle er vanskelig, fordi samfundsudviklingen ikke er lineær, og fordi der er stadig flere aktører. Men den væsentligste rolle kan blive som den primære institution til stabilisering. Universitetet kan blive mediator.

"Der vil være paradokser, men der er også valgmuligheder. Universiteterne kan ikke undgå den fragmentering, som uundgåeligt følger med fase 2 -vidensproduktionen eller de-institutionaliseringen, som følger af omgivelsernes overskridelser. Universitetet skal kraftfuldt, måske beslutsomt, deltage i disse bevægelser. Men universitetet er også pladsen for modstand, for bevarelsen af intellektuelle kulturer, som modvirker disse bevægelser. Det er ud af denne uvægerligt usikre kombination af sammenblandinger og modstand, at det 21. århundredes universitet vil blive konstrueret", forudsiger Scott.

Forventningens glæde?

Set i nøgne tal er forskningens finanslov ikke en positiv historie, viser analyse.

“Jeg er imponeret over FORSKERforums evne til at bevare pessimismen”, svarer Birte Weiss

“Det er i mine øjne en ret fortrinlig aftale. Det er ikke input til paradisiske tilstande, men det er et skridt på vej mod en genopretning af forskningsområdet. Det er smør på rugbrøddet...”, sagde en synligt tilfreds forskningsminister Birte Weiss efter afslutningen af finanslovsforhandlingerne for 2001- og frem.

Ministerens begejstring smittede, for nogle organisationer, enkelte rektorer og landspressen fulgte linierne i hendes fortolkning af en meget positiv finanslov. Ugebrevet Mandag Morgen og FORSKERforum (www.forskeren.dk) var stort set alene om at udtrykke skepsis.

Men hvad er da sandheden om forskningsaftalen?

Forskningens basismidler stagnerer

FORSKERforum har set nærmere på de nøgne tal.

Indeks-kurve ovenfor (**den gule**) fortæller, at Weiss nok fik halet en forbedring hjem til forskningen næste år (fra 2000 til 2001), men at bevillingerne i årene 2002-2004 igen viser et fald. Samlet set falder bevillingerne således til basisforskningen.

Den kurve står i kontrast til undervisningsminister Margrethe Vestagers resultat: Undervisningsministeriets kurve (**den grønne**) er jævnt opadgående som følge af hendes flerårs-aftale, hvor der synes at være nogenlunde overensstemmelse mellem studenterudvikling (**den blå**) og de grønne tal, som fortæller om de samlede undervisningsindtægter (*trods **den røde** kurve, som fortæller om faldende stykpris på studenter-taksametrene!*).

Forskningsministeriets kurve over basismidler til universiteterne er derimod stagnerende og endda med en pil nedad efter 2002. Paradoksalt nok stiger (**den orange**) puljeforskning (programmer, rådspenge m.m.) til universiteterne på samme tid. Og måles basismidlerne i forhold til studenterbelastningen, så halter bevillingerne til basisforskning langt efter?

“Den analyse kan jeg altså ikke gennemskue uden videre. Og det vil ikke være fair at lave bindende kurver for forskningsmidlerne længere end for 2001! Kurven for 2002-2004, som den ser ud nu, vil ikke blive sådan, for der indføjet en løfteparagraf for disse år. Hvis jeg syntes, at 2002-04 var tilfredsstillende, så havde jeg jo ikke kæmpet så hårdt for den genforhandlingsklausul”, siger Birte Weiss: “Det vil derfor heller ikke være seriøst at fortsætte i det samme spor, som den negative fremstilling af finansloven i FORSKERforum sidste nummer” (*hvor deadline var på et tidspunkt, hvor resultatet så mere negativt ud end det endelige resultat, red.*)

Forventningens glæde?

Nøgent set, så kommer finansloven ud med en lille forbedring for basisforskningen i 2001, men budgettallene for 2002-2004 holder ikke niveauet. Birte Weiss vil imidlertid slet ikke være med til at kalde hendes del af finansloven for “forventningens glæde”:

“Nej. Jeg er imponeret over FORSKERforums evne til at bevare pessimismen”, svarer Weiss hurtigt: “Jeg mener, at der i årets finanslov ligger en reel forbedring for 2001, samt en basisfinansiering for årene efter, hvor der også er en genforhandlingsklausul. Og jeg ser positivt på mulighederne, efter at Folketinget bredt har markeret forståelse for forskningens vilkår i forskningsaftalen. Dertil kommer Statsministerens åbningstale, som satte forskningen på som et væsentligt emne samt det nye regeringsgrundlag, som siger: Ja. Det er nødvendigt at prioritere forskningen ...”.

jø

Se mere om Weiss' finanslov side 9